

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Zdenka Kotalová

Jan Petránek – rozhlasový publicista

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Zdenka Kotalová**

Vedoucí práce: **PhDr. Josef Maršík, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení: .....

Bibliografický záznam

KOTALOVÁ, Zdenka. *Jan Petránek – rozhlasový publicista*. Praha: Univerzita Karlova, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Fakulta žurnalistiky, 2010. 41 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Josef Maršík, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Jan Petránek – rozhlasový publicista“ pojednává o činnosti novináře Jana Petránka se zřetelem na jeho přínos pro rozhlasovou publicistiku. Text obsahuje rovněž politicko-společenský kontext v období druhé poloviny minulého století a jeho odraz ve vysílání Československého rozhlasu. Zásadní metodou zpracování tohoto odborného textu je orální historie, tedy osobní rozhovory s Janem Petránkem a jeho tehdejšími rozhlasovými kolegy. Osloveni byli tito novináři: Věra Šťovíčková-Heroldová, Jiří Dienstbier, Ondřej Neff a Karel Tejkal. Hlavní tematické části jsou seřazeny chronologicky tak, aby na sebe přehledně navazovaly a ukazovaly jednotlivá pracovní období Jana Petránka. Stať pojednává o jeho rodinném zázemí a obsahuje stručný životopis do roku 1951. Následuje vysvětlení důvodů nástupu Jana Petránka do Československého rozhlasu v témže roce. Další kapitola se podrobněji zabývá rozhlasovou činností Jana Petránka do roku 1967. V této souvislosti je zmíněna rovněž osobnost novináře Františka Gela, se kterým začínající novinář Petránek často o podstatě rozhlasové žurnalistiky hovořil. Zlomový mezník Petránkova života – období tzv. pražského jara a srpna 1968 a jeho činnost v tehdejším Československém rozhlase – je popsána v další části. Následuje období normalizace (70.–80. léta 20. století) a propuštění z rozhlasu, k němuž došlo počátkem roku 1970. Popsána je rovněž publicistická činnost Jana Petránka po roce 1990.

Annotation

Bachelor thesis „Jan Petránek – The Broadcasting Political Journalist“ deals with long-life activities of Czech journalist Jan Petranek and his contribution to the Czech political broadcasting. The text also contains overview of political and social situation in former Czechoslovakia in the second half of the twentieth century and how it is reflected in the overall operations of former Československý rozhlas (the Czechoslovakian Radio). The key method used to compile this diploma thesis was an Oral History i. e. interviews with Jan Petranek and his former colleagues, also journalists from former Československý rozhlas. The following personalities were interviewed: Věra Šťovíčková-Heroldová, Jiří Dienstbier, Ondřej Neff and Karel Tejkal. The Chapters in the thesis are listed in chronological order to link up clearly and describe logically the phases of Jan Petránek's career and his professional development. It briefly describes his childhood and parents, and explains why he began to work as a journalist in Československý rozhlas in 1951. The following chapter describes in detail Petranek's broadcasting experience up until 1967. The paragraphs related also mention well-known Czech journalist František Gel who was close to Petranek when he joined the radio, and in fact, acted as his tutor. A description of a key period of Petranek's life – The Prague Spring 1968, is also included. The text also describes the period of so called Normalisation in former Czechoslovakia. The thesis also contains reasons for Jan Petranek's redundancy from Československý rozhlas. The final paragraphs describe his activities after the Velvet Revolution in 1989, up until the present.

Klíčová slova

Jan Petránek, rozhlas, publicista, komentátor, reportér, zahraniční události, píle, znalost, zkušenost, profesionalita, Sovětský svaz, Indie, invaze, srpen 1968.

Keywords

Jan Petránek, broadcasting, political journalist, commentator, reporter, foreign affairs, diligence, knowledge, experience, professionalism, Soviet Union, India, invasion, August 1968.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 66 995 znaků s mezerami, tj. 41 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20. května 2010

Zdenka Kotalová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Josefu Maříkovi, CSc., za jeho odborné rady a Janu Petránkovi za čas a trpělivost, které mi věnoval. Můj dík patří rovněž paní Věře Šťovíčkové-Heroldové, dále Jiřímu Dienstbierovi, Ondřeji Neffovi a Karlu Tejkalovi za to, že se se mnou rozdělili o své vzpomínky a umožnili tak vznik tohoto textu.

Obsah

ÚVOD.....	9
1. UVEDENÍ DO TÉMATU.....	12
1. 1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE V ČESKOSLOVENSKU V 50. A 60. LETECH 20. STOLETÍ.....	12
1. 2 POLITICKÉ ZMĚNY ROKU 1968.....	13
1. 3 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS V 50. A 60. LETECH 20. STOLETÍ.....	14
1. 3. 1 50. léta – roky budovatelského vysílání a politických procesů.....	14
1. 3. 2 60. léta – zlaté období rozhlasu.....	14
1. 4 CENZURA.....	15
2. PRVNÍ OBDOBÍ: STRUČNÝ ŽIVOTOPIS JANA PETRÁNK A DO ROKU 1951 A DŮVODY JEHO NÁSTUPU DO ČESKOSLOVENSKÉHO ROZHLASU	17
2. 1 STRUČNÝ ŽIVOTOPIS DO ROKU 1951.....	17
2. 2 DŮVODY NÁSTUPU DO ČESKOSLOVENSKÉHO ROZHLASU	18
3. DRUHÉ OBDOBÍ: ROZHLASOVÁ ČINNOST JANA PETRÁNK A DO JARA ROKU 1968..	19
3. 1 OSOBNOST FRANTIŠKA GELA	19
3. 2 REDAKCE MEZINÁRODNÍHO ŽIVOTA (RMŽ)	20
3. 2. 1 První zahraniční zpravodajové.....	23
3. 2. 2 Osobnost Milana Weinera.....	25
3. 2. 3 Monitor ČTK.....	26
3. 3 PRACOVNÍ POBYT V INDIÍ 1961–1962.....	27
3. 4 PRACOVNÍ POBYT V SOVĚTSKÉM SVAZU 1962–1967.....	28
3. 5 PRACOVNÍ POBYT V LONDÝNĚ 1968.....	29
4. TŘETÍ OBDOBÍ: PRAŽSKÉ JARO – ZLOMOVÝ MEZNÍK.....	31
4. 1 SRPNOVÉ UDÁLOSTI ROKU 1968 – POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE	31
4. 2 SRPEN 1968 V ČESKOSLOVENSKÉM ROZHLEASE.....	32
4. 3 EMIGRACE, KE KTERÉ NEDOŠLO	35
4. 4 PŘISTÁNÍ NA MĚSÍCI.....	36
5. ČTVRTÉ OBDOBÍ: NORMALIZACE (70. – 80. LÉTA 20. STOLETÍ), PROPUŠTĚNÍ Z ROZHLASU A PODPIS CHARTY 77	37
5. 1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE V ČESKOSLOVENSKU V 70. A 80. LETECH 20. STOLETÍ.....	37
5. 1. 1 70. léta – období normalizace	37
5. 1. 2 80. léta – období přestavby socialismu.....	38
5. 2 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS V 70. A 80. LETECH 20. STOLETÍ.....	39
5. 3 PROPUŠTĚNÍ Z ROZHLASU	40
5. 3. 1 Dva pokusy zavraždit Jana Petránk a	41
5. 4 PODPIS CHARTY 77.....	42
5. 4. 1 Jan Petránek pro samizdatové Lidové noviny (LN): 1987–1989.....	43
6. PATÉ OBDOBÍ: PUBLICISTICKÁ ČINNOST JANA PETRÁNK A PO ROCE 1990.....	44
6. 1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE	44
6. 2 TŘI ROKY V REDAKCI LIDOVÝCH NOVIN	44
6. 3 JAN PETRÁNEK DNES	45
ZÁVĚR – SHRNU TÍ A CELKOVÉ ZHODNOCENÍ PRÁCE	47
SUMMARY	50
POUŽITÁ LITERATURA.....	52
SEZNAM ZKRATEK	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	56
PŘÍLOHY	57

Motto:

„Když chcete lidi přesvědčit, musíte jim předložit fakta podepřená souvislostmi, které mají váhu. A na to musí člověk dlouho zrát. Dnes je mi skoro osmdesát a neodvážuji se komentovat nic, k čemu nemám dostatek materiálu.“

Jan Petránek

Úvod

V této bakalářské práci se zabývám činností novináře Jana Petránka. Mým cílem je zmapovat jeho celoživotní práci se zřetelem na jeho přínos pro rozhlasovou žurnalistiku. Stať je vymezena jeho publicistickou činností s přihlédnutím k práci zahraničního zpravodaje, kterou vykonával pro Československý rozhlas v letech 1961–1968.

Při psaní jsem se snažila dodržet obsahovou strukturu výchozích tezí s jednou drobnou výjimkou: rozhodla jsem se kromě Jana Petránka, Věry Šťovíčkové-Heroldové a Ondřeje Neffa hovořit také s Jiřím Dienstbierem a Karlem Tejkalem, kteří patří mezi bývalé Petránkovy spolupracovníky. Setkání s těmito osobnostmi bylo velmi přínosné, jelikož byly ochotny poskytnout mi řadu zajímavých podrobností a umožnily mi tak zpracovat toto odborné pojednání.

Práci jsem rozdělila na úvod, šest hlavních tematických částí a závěr. Tematické části jsem seřadila chronologicky tak, aby na sebe přehledně navazovaly a ukazovaly jednotlivá pracovní období Jana Petránka. V úvodní části vysvětluji osobní motivaci k volbě tématu a prezentuji chronologické rozdělení obsahu. V první kapitole nazvané Uvedení do tématu popisuji společenskou a politickou situaci v padesátých a šedesátých letech 20. století, politické změny roku 1968 a s tím související cenzurní opatření. Tato část zahrnuje také popis situace v tehdejším Československém rozhlasu v tomto období. Ve druhé kapitole stručně pojednávám o rodinném zázemí Jana Petránka a uvádím jeho životopis do roku 1951. Popisuji zde rovněž zásadní důvody nástupu Jana Petránka do Československého rozhlasu. Ve třetí kapitole se podrobněji zabývám jeho rozhlasovou činností v Redakci mezinárodního života a práci zahraničního zpravodaje. V této souvislosti se zmiňuji o osobnosti redaktora a publicisty Františka Gela¹, s nímž začínající novinář Petránek často o podstatě rozhlasové žurnalistiky hovořil. Zlomový mezník života Jana Petránka – období tzv. pražského jara i srpna 1968 a jeho činnost v tehdejším Československém rozhlasu – popisuji ve čtvrté části. V páté kapitole se zabývám obdobím normalizace (70.–80. léta 20. stol.), Petránkovým propuštěním z

---

1 Fratišek Gel, vlast. jm. František Feigel (1901–1972) – publicista, reportér, spisovatel a pedagog. V letech 1946–1953 redaktor Čs. rozhlasu Praha, z toho 1946–1948 redaktor a reportér zpravodajství a Rozhlasových novin. Proslavil se především jako mimořádný zpravodaj v Německu, svými reportážemi z norimberského procesu s válečnými zločinci (1945–1946) a jako jeden ze zakladatelů českého populárněvědeckého feature (např. pásma o J. Heyrovském, A. S. Popovovi a dalších). In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 74.

rozhlasu, k němuž došlo počátkem roku 1970, a okolnostmi kolem podpisu Charty 77. Šestá část zahrnuje publicistickou činnost Jana Petránka po roce 1990 a závěrečné odstavce pak shrnutí a celkové zhodnocení. Pro snazší pochopení historických souvislostí předkládám v úvodu každé tematické části krátký exkurz do politické a společenské situace v daném období.

Důležitými prameny pro mou práci byly historické monografie, odborná literatura z oblasti rozhlasové i obecné žurnalistiky a zvukové záznamy z archivu Českého rozhlasu. Práce s rozhlasovými archivními záznamy nebyla jednoduchá, poněvadž většina zvukových nahrávek s hlasem Jana Petránka, pořízených do jeho odchodu z rozhlasu počátkem roku 1970, byla z archivu odstraněna cenzurou. Zásadním zdrojem pro mne ovšem byly výsledky orální historie, tedy výzkumné metody, se kterou jsem se v praxi setkala poprvé. Jedná se o již zmíněné osobní rozhovory. Podkladem pro studium tohoto výzkumného postupu se stala monografie *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin* autora Miroslava Vaňka, která vznikla v Ústavu orální historie, jenž je součástí Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky. S Miroslavem Vaňkem jsem se také osobně setkala, a to především proto, abych si ujasnila některá fakta, jež popisuje ve své knize.

V současné době studuji audiovizuální specializaci (zaměření rozhlasová žurnalistika) obor žurnalistika na Institutu komunikačních studií a žurnalistiky; po ukončení studia bych se ráda věnovala rozhlasové publicistice v Českém rozhlase. Téma své bakalářské diplomové statě jsem zvolila proto, že v něm vidím skutečný praktický přínos. Není to tedy jen úkol, jež je třeba splnit, ale práce, která má pro mě osobně hlubší smysl.

Dalším důvodem, proč jsem si vybrala osobnost Jana Petránka, je skutečnost, že rozsáhlejší písemná stat' popisující v souhrnu jeho žurnalistickou činnost nebyla dosud nikdy zpracována.

Přestože dosáhl věku, v němž má nárok na odpočinek, stále působí jako rozhlasový publicista a komentátor zahraničních událostí, především v zemích bývalého Sovětského svazu, kde jako zpravodaj Československého rozhlasu řadu let pracoval. Jedná se o nevšední osobnost, a jak se v průběhu práce ukázalo, také o profesní vzor.

Na sklonku roku 2009 jsem požádala Jana Burdu, redaktora Českého rozhlasu 2 – Praha, o zaslání scénáře novoročního tříhodinového pořadu Dobré jitro, jehož hostem byl Jan Petránek². Jan Burda mi scénář poslal a v odpovědi mi napsal: „*Moc mě těší, že píšete právě o Janu Petránkovi, který je mým guru už od studií, kdy nejen mě uchvátil během setkání na různých studentských akcích a později během příležitostných spoluprací v ČRo.*“

Byla to tedy příležitost Petránka blíže poznat a dlouhé hodiny s ním hovořit o Československém rozhlase v padesátých a šedesátých letech, o období pražského jara, srpnové okupaci 1968, následné době normalizace a rozhlasové práci v demokratické současnosti. Janu Petránkovi je bezmála osmdesát let a stejně tak některým pamětníkům, s nimiž jsem se setkala. Práce na tématu s sebou tedy přinesla možnost pohovořit i s dalšími významnými osobnostmi soudobé rozhlasové žurnalistiky. Kolik však bude dalších takových příležitostí? Je třeba vzít v úvahu jejich věk a zdraví podlomené pohnutými životními příběhy.

Jan Petránek má zajímavý osud. Jako novinář pracoval v Československém rozhlase sedmnáct let. Po propuštění byl pak osmnáct roků zaměstnán jako topič v továrně na výrobu pneumatik v Zahradním Městě v Praze. Přestože je především žurnalistou, není jednostranně zaměřen a má rozmanité zájmy. Věnuje se zahraniční publicistice pro rozhlas a televizi. Hovoří rusky a anglicky. Má široké znalosti z oblasti kosmonautiky, odbornou terminologii ovládá v češtině i angličtině. Je příležitostným básníkem a píše texty k šansonům. Je členem hudebního seskupení Šanson – věc veřejná.

Jana Petránka nebylo snadné ke společným rozhovorům přimět. Napsal mi „*Nerad mluvím o sobě - a tedy tušíte vnitřní rozpaky, které mám, když se tomu nemohu vyhnout.*“ Na počátku naší spolupráce rovněž předem odmítl číst dokončený text. Myšlenka, že by však přece jen mohl vzít tuto práci do rukou a začít ji číst svým zkušeným novinářským očima, mě provázela po celou dobu, kdy jsem ji zpracovávala. Dokončenou práci jsem přesto poslala Janu Petránkovi k nahlédnutí. Odpověděl mi: „*Pročetl jsem Vaší práci, je velice poctivá. Každopádně jste si "mákla" - znovu velmi oceňuji Vaši píli a novinářskou poctivost.*“

---

² Jan Petránek byl autorem scénáře.

1. Uvedení do tématu

1. 1 Politická a společenská situace v Československu v 50. a 60. letech 20. století

V Komunistické straně Československa (KSČ), která se obávala ztráty mocenského postavení, jež získala po únoru 1948, se šířilo ovzduší vzájemné nedůvěry.³ Trvalou součástí života společnosti se staly perzekuce spojované v pouťorovém období s tzv. kultem osobnosti, které po jeho odeznění ztratily svou původní zběsilou iracionalitu.⁴ Na přelomu 50. a 60. let docházelo ve společnosti, zejména v jejích intelektuálních vrstvách, ke zvláštnímu vzepětí, kterému se obecně říká „atmosféra 60. let“. Jeho živnou půdou byla nespokojenost s dosavadním stavem.⁵ Ústavou z roku 1960 byl završen proces označovaný jako vítězství socialismu a KSČ měla tímto nástrojem svou vedoucí úlohu potvrzenou. Změnil se název republiky – z původního Československá republika (ČSR) na Československá socialistická republika (ČSSR).

V šedesátých letech docházelo k liberalizaci režimu, která se odrážela především v počtu udělených amnestií a rehabilitací politických vězňů. Reformy vzešly z řad proreformních komunistů, kteří se nebáli otevřeně vyjadřovat své názory. Na IV. sjezdu Svazu spisovatelů, který se konal ve dnech 27.–29. června 1967, došlo k dosud největšímu střetu mezi zastánci a odpůrci reformu. Spisovatelé vědomě riskovali konflikt s mocí, volali po „evropském kontextu“ a po návratu do kulturně-civilizační sféry odpovídající historii a tradicím českého národa.⁶ Pro některé mělo vystoupení následek v podobě vyloučení z KSČ.⁷

---

3 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 236.

4 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 713.

5 *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK, který se konal 15. 4. 1999 v Praze. s. 8.

6 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 777.

7 HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích: Výběr z dobové publicistiky*. 1. vyd. Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV a Doplněk, 2004. s. 11. Vyloučení z KSČ byli např. Ivan Klíma, Antonín J. Liehm a Ludvík Vaculík.

1. 2 Politické změny roku 1968

Politickým změnám předcházela jednání Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ) v prosinci 1967. Na ně navázali politici plenárním zasedáním 3. ledna 1968. V komunistické straně pak nastaly personální změny a do funkcí nastoupili noví lidé. Dne 5. ledna byl zvolen novým prvním tajemníkem strany Alexander Dubček⁸. Byl to zásadní přelom, poněvadž tím byly rozděleny funkce prezidenta a prvního tajemníka ÚV KSČ; obě doposud zastával Antonín Novotný^{9,10}. Prezident Novotný odstoupil 22. března a 30. března zvolilo Národní shromáždění novým prezidentem generála Ludvíka Svobodu^{11,12}. Poté se začalo s rehabilitacemi osob, které byly postiženy nezákonnými procesy v předchozích letech. V dubnu pak poslanci projednali a přijali tzv. Akční program¹³, který měl vést k demokratizaci socialistického režimu a zároveň ke konci stalinismu¹⁴. Pražské jaro byl trojitý proces: sebetransformace mocenské sféry, sociální hnutí usilující o demokratizaci a modernizaci společnosti a hnutí za národní emancipaci Slováků.¹⁵

Na počátku jara roku 1968 se sice režim výrazně uvolňoval, ale komunistická strana se stále snažila kontrolovat veškerá média a omezit přístup k informacím, které nesvědčily v její prospěch. Dne 26. června 1968 parlament schválil novelu tiskového zákona, jímž byla zrušena cenzura. Následujícího dne byl v Literárních listech a několika denících zveřejněn manifest známý jako Dva tisíce slov (plným názvem Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem), který shrnoval myšlenky pražského jara. Jeho autorem je spisovatel Ludvík Vaculík.

---

8 Alexander Dubček (1921–1992) – československý komunistický politik, hlavní osobnost pražského jara 1968. Do politiky se vrátil po r. 1989: v letech 1990–1992 byl předsedou Federálního shromáždění ČSFR, 1992 předsedou a poslancem Sociálně-demokratické strany Slovenska (SDSS).

9 Antonín Novotný (1904–1975) – československý komunistický politik, 1953–1968 první tajemník KSČ, prezident Československa v letech 1957–1968.

10 VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír, MORAVEC, Jan. *Komunistická strana Československa: Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968)*. 1. vyd. Praha – Brno : doplněk, 1999. s. 553.

11 Ludvík Svoboda (1895–1979) – československý komunistický politik a prezident Československa v letech 1968–1975.

12 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 781.

13 Akční program sliboval svobodu slova ve sdělovacích prostředcích i umělecké tvorbě a měl navodit tzv. „socialismus s lidskou tváří“. In: ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha: Libri, 1999, s. 782.

14 Stalinismus – politická teorie a praxe spojená s osobností sovětského politika Josifa Vissarionoviče Stalina. Systém, ve kterém byla veškerá moc soustředěna v rukou vedení komunistické strany a tajné policie. Odpůrci režimu byli trestáni a fyzicky likvidováni.

15 PAUER Jan. *Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy: pozadí – plánování – provedení*. Milada Kouřimská a Milan Kouřimský. 1. vyd. Praha : Argo, 2004. s. 33.

Provolání, vedle kritického pohledu na minulost, vyznívalo jako výzva k nápravě; rozbouřilo a zdramatizovalo politický život v zemi.¹⁶

1. 3 Československý rozhlas v 50. a 60. letech 20. století

1. 3. 1 50. léta – roky budovatelského vysílání a politických procesů

Mezi roky 1948 a 1951 odešla z Československého rozhlasu celá generace zkušených pracovníků, kteří se podíleli na jeho budování do roku 1945. Jednalo se o období očisty rozhlasu, která měla podobu výměny kádrů. Navíc se letech 1949–1951 rozhlasová žurnalistika orientovala na „budovatelské“ úkoly a na pokračující obnovu poválečného hospodářství. Zpravodajství a Rozhlasové noviny byly však brzy zahlceny i jinými zprávami a zvukovými záznamy. Stranické orgány rozhodly vysílat záběry z nejdůležitějších politických procesů, které probíhaly v letech 1950–1952.¹⁷

V roce 1952 pak došlo k vnitřní reorganizaci rozhlasu podle sovětského vzoru. Jejím hlavním cílem bylo zajistit, aby pořady vyhovovaly potřebám režimu.¹⁸

1. 3. 2 60. léta – zlaté období rozhlasu

Léta 1959–1968 jsou považována za období renesance rozhlasu.¹⁹ V šedesátých letech vznikla řada nových rozhlasových pořadů. Jedním z nejdůležitějších bylo Mikroforum, jehož první díl byl do programu zařazen v červenci 1965.²⁰ Mikroforum vysílalo i přímé přenosy z veřejných diskusí, převážně mladých lidí.²¹ Do té doby byl počet rozhlasových přímých přenosů výrazně omezen, jelikož nebylo možné jejich obsah předem podrobit cenzurní kontrole. Podstatnou změnu přineslo v tomto ohledu květnové rozhodnutí vlády o zrušení podřízenosti Československého rozhlasu a

---

16 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 785.

17 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 257.

18 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 243.

19 Tamtéž, s. 289.

20 Sborník *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií FSV UK, 1999. s. 50.

21 V rozhlasu se poprvé objevil pořad, který ideálním způsobem spojil zábavu s vážnými otázkami dne a jenž dokázal reagovat na vše, co dráždilo mladé lidi (ve volnějším tvaru a formě, na větší ploše). In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 315.

Československé tiskové kanceláře ministerstvu kultury a informací.²² Podrobněji k tématu viz část věnovaná cenzuře v kap. 1. 4 a monografie Evy Ješutové *Od mikrofonu k posluchačům*.

1. 4 Cenzura

Nástup cenzury byl spjat s nastolením komunismu po únoru 1948. Cenzuru zprvu prováděly komunistické instituce, a to zejména Kulturní rada a Lektorská rada ÚV KSČ, tiskový odbor ÚV, odbor vydavatelský a odbor umění, jako součást nového oddělení škol, vědy a umění. Tiskový odbor ÚV vydával závazné směrnice. Odpovědnost za obsah mediálních sdělení byla přenesena na redakce a jejich vedoucí pracovníky.²³

V roce 1953 vznikla vládním usnesením Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD)²⁴. Tento státní úřad, který fungoval nejprve jako instituce vlády a záhy přešel do kompetence ministerstva vnitra, více než 13 let kontroloval bez zákonného podkladu veškeré mediální výstupy.

V první polovině 60. let se politická situace částečně uvolnila a poměry v zemi se liberalizovaly. V této souvislosti především spisovatelé a novináři usilovali o omezení či úplné zrušení cenzury. Tento požadavek se stal jedním ze stěžejních bodů obrodného procesu 60. let.²⁵ Režim zformuloval a schválil tiskový zákon. V roce 1966 zanikla HSTD a její funkci převzala Ústřední publikační správa zřízená zákonem č. 81/1966. Touto právní normou byla tedy cenzura v Československu legalizována. Působnost cenzurního úřadu byla tímto zákonem vymezena, ačkoli hlavní rysy dosavadní cenzorské praxe zůstaly zachovány. Oproti minulosti však došlo k významnému posunu: proti rozhodnutí úřadu totiž bylo možné se odvolat. I přes tyto částečné kompromisy byly cenzurní zásahy časté a tvořily hlavní předmět sporů mezi

---

22 Opatření zavedlo Národní shromáždění v roce 1967.

23 KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968. Společnost a moc*. Praha : Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, o. s., 2008. s. 268.

24 Cenzurou byla v tomto období pověřena Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD), po ruském vzoru se pro ni někdy užíval také pojem *Glavlid* (podle názvu sovětské státní cenzury). Jednalo se o neveřejný orgán státní správy, který veškeré mediální obsahy podroboval cenzuře ve všech jejích podobách. In: ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009. s. 31.

25 KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968. Společnost a moc*. Praha : Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, o. s., 2008. s. 269.

představiteli moci a kultury či sdělovacích prostředků. Hovoříme o tzv. cenzurní válce²⁶, která měla různé formy a intenzitu.

Na jaře 1968 byl zrušen zákon č. 81/1966 Sb. a následovaly „měsíce svobody mediálních obsahů“²⁷, poněvadž novelou tiskového zákona č. 84/1968 Sb. byla cenzura zrušena. Tento uspokojivý stav ale netrval dlouho. Na konci srpna 1968 byla cenzura znovu zavedena. Národní shromáždění schválilo zákon umožňující režimu znovu ovládnout a usměrňovat prostředky masové komunikace, vznikly Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI) a Slovenský úřad pro tisk a informace (SÚTI). Záhy byl vládním usnesením zřízen Výbor pro tisk a informace, který dohlížel na veškeré fungování médií.²⁸

Přestože cenzurní postupy byly vypracovány s důslednou pečlivostí a zpočátku byly úzkostlivě dodržovány, postupem času jejich urputnost polevovala. V některých případech se rozhlasovým novinářům podařilo najít v byrokratickém kolotoči slabá místa.

Pro zajímavost uvádím zkušenost Věry Šťovíčkové-Heroldové²⁹, kterou připomněla v osobním rozhovoru: „*V jistém období se všechno v redakci podrobilo sovětskému vzoru, a to včetně vysílání zpráv, reportáží a rozhovorů. Natočené materiály bylo třeba nejprve přepsat, aby mohly být před zveřejněním zkontrolovány cenzorem. Každý vyhotovený text se vkládal do desek, říkalo se jim po ruském vzoru papky (četlo se s výrazným přízvukem na první slabice). Jedna každá zpráva dostala razítko REVIDOVAL, REDIGOVAL a odpovědné osoby se musely vedle příslušného razítka po přečtení a schválení podepsat. Pak byly desky dopraveny pracovníkům Hlavní správy tiskového dohledu ke kontrole. No a když konečně papky doputovaly do hlasatelny, tak to bylo včera, víte?*“ Tolik ze vzpomínek Věry Šťovíčkové-Heroldové na postupy cenzorů v tehdejší Československé rozhlasu.

---

26 KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968. Společnost a moc*. Praha : Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, o. s., 2008. s. 271.

27 Tamtéž, s. 270.

28 KŘIVÁNKOVÁ, Alena. *Dějiny československé žurnalistiky. IV. díl: Český a slovenský tisk v letech 1944–1987*. Praha : Novinář, 1989. s. 156.

29 Věra Šťovíčková-Heroldová (1930) – v letech 1945–1970 redaktorka a komentátorka Československého rozhlasu. Od roku 1960 zahraniční dopisovatelka pro africkou oblast. V letech 1960–1962 působila trvale v Conakry (Guinea). Aktivně se podílela na demokratizačním procesu pražského jara i na srpnovém protiokupačním vysílání. V roce 1970 následovala výpověď z rozhlasu. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 84.

2. První období: Stručný životopis Jana Petránka do roku 1951 a důvody jeho nástupu do Československého rozhlasu

2.1 Stručný životopis do roku 1951

Jan Petránek se narodil 28. prosince 1931 Praze, kde také v současné době žije. Jeho otec, křestním jménem rovněž Jan, bojoval za první světové války na východní frontě; později pracoval jako obchodní cestující u pražského nakladatelství F. Topič³⁰ a malému Janovi posílal z cest několikrát týdně krásné dopisy. Petránek na to vzpomíná slovy: „Nevěděl jsem, jak se mu za to mám odvděčit. Nejprve jsem mu psal zprávy o tom, co dělám, ale později jsem vycítil, že bych do toho měl dávat větší šťávu. Tak jsem se v deseti letech stal novinářem.“ Tatínek byl vášnivým šachistou a šachovým velmistrem Prahy. Tuto zálibu po něm jeho jediný syn zdědil, stejně jako zájem o zahraniční politiku. Sám k tomu říká: „Hltal jsem vše, co se týkalo Asie, Afriky, Latinské Ameriky. Za mou orientaci na Asii mohl můj táta, ruský legionář. Jednou mi řekl: ‚Chceš-li pochopit, kam se kutálí zeměkoule, sleduj to, co zraje a co se bude dít v těch nejhudších částech světa. Ale připrav se na to, že budeš muset strávit a pochopit věci, které byly, jsou a ještě budou strašlivě a neuvěřitelně kruté.‘“³¹

Zatímco část rodiny byla pravicového smýšlení, maminka Vlasta Petránková (rozená Koušová) tíhla díky svému sociálnímu cítění spíše doleva a byla předsedkyní sociálnědemokratických žen. Za druhé světové války se celá rodina zapojila do odboje, ale počátkem března 1939 se zjistilo, že jméno Vlasty Petránkové je na černé listině gestapa. Matka proto emigrovala do USA a otec se synem zůstali v Praze. Po druhé světové válce se rodina rozpadla a členové rozvětvené rodiny se při Janově výchově střídali.

Jan Petránek studoval v letech 1947–1951 obchodní akademii v pražské Resslově ulici. Jak sám říká, byl pilným a na svůj věk nevšedně sečtělým studentem. V srpnu 1951 nastoupil do Československého rozhlasu.

---

30 Nakladatelství F. Topič (František Topič) bylo založeno roku 1883 v Praze na Národní (tehdy Ferdinandově) třídě. Firma ukončila činnost na podzim 1936 a do jejího hlavního sídla na Národní třídě 7–9 se v roce 1937 přestěhovalo nakladatelství Fr. Borový. Ve své době patřil Topič mezi nejvýznamnější pražské nakladatele. In: ZACH, Aleš, *Stopami pražských nakladatelských domů*. 1. vyd. Praha : Thyrus, 1996. s. 17–18.

31 SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 155.

2. 2 Důvody nástupu do Československého rozhlasu

V létě roku 1951 se Petránek stal redaktorem Československého rozhlasu. Práci v rozhlase mu doporučil třídní profesor z obchodní akademie, který věděl, že rozhlas hledá nové zaměstnance s výbornou znalostí českého jazyka a dobrým hlasem. Ke svým pohnutkám se Jan Petránek vyjádřil takto: „*Do rádia jsem přišel už kvůli tomu, že jako absolvent obchodní akademie jsem nejevil přílišný zájem dostat se skutečně do ekonomického sektoru. Po druhé světové válce navíc nebylo příliš pracovních příležitostí a účetního jsem dělat nechtěl.*“ Na tu dobu dále vzpomíná: „*Přišel jsem do rozhlasu a pracoval jsem tam od srpna 1951, tedy necelý rok, protože pak jsem musel na vojnu a tu mi Čepička³² protáhl (jako všem mým vrstevníkům) na dva roky a sedm měsíců³³. Takže jsem se vrátil do rozhlasu až v lednu 1955.*“³⁴

---

32 Alexej Čepička (1910–1990) – český komunistický politik, zeť Klementa Gottwalda. V letech 1950–1956 ministr národní obrany. In: ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s 951.

33 Důvodem bylo povinné mimořádné vojenské cvičení, tzv. skrytá mobilizace, která souvisela s poválečnou situací v Evropě (příprava na válku). Tato cvičení byla organizována v letech 1951–1954.

34 SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 147.

3. Druhé období: Rozhlasová činnost Jana Petránka do jara roku 1968

3. 1 Osobnost Františka Gela

V době, kdy Jan Petránek nastoupil do Československého rozhlasu, bylo zpravodajství politickou objednávkou, která český jazyk svírala do floskulí a frází. Petránek ale vstoupil do společnosti zkušených novinářů, kteří s jazykem uměli pracovat. Setkal se např. s Františkem Gelem, Arnoštem Lustigem³⁵, Ludvíkem Aškenazym³⁶ a Zdeňkem Jírotkou³⁷.

František Gel byl v roce 1950 přeložen z redakce zpravodajství do oddělení rozhlasové dokumentace v prvním poschodí budovy.³⁸ Došlo k tomu v době již zmíněné očisty rozhlasu. Vzhledem ke své zkušenosti a současně neoblíbenosti u stranického vedení byl Gel pověřen výchovou mladších kolegů. Věra Šťovíčková-Heroldová o tom ve své knize *Po světě s mikrofonem* píše: „*Františka Gela vyhodit nechtěli. Vlastně nemohli. Málo platné, za války sice sloužil v britské armádě, ale po válce byl zpravodajem z norimberského procesu, který soudil nacisty. Vyhodit se ho neslušelo, ale nechat ho psát také nechtěli, a vlastně ani nemohli – s jeho zkušenostmi a názory. Takže někdo dostal ohromný nápad: novinář, píšící tak brilantně jako on, byl vyvolen, aby vychovával ten novinářský potěr, který do redakce nabrali. (...) Vděčím mu za všechno, co jsem se tehdy naučila.*“³⁹ Jan Petránek vzpomíná na svého učitele a na řadu hodin, které spolu strávili hovorem v oddělení rozhlasové dokumentace: „*František Gel mě zasněcoval, jak se orientovat ve vývoji, jak hledat a hlavně jak vidět souvislosti. To bylo*

---

35 Arnošt Lustig (1926) – spisovatel a novinář. V letech 1948–1951 redaktor a zpravodaj ČsRo Praha, 1953–1958 redaktor oddělení literárních a hudebních pořadů. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 157.

36 Ludvík Aškenazy (1921–1986) – v ČsRo pracoval v letech 1946–1953 jako redaktor zpravodajství a vedoucí zahraniční rubriky. Jako reportér a dopisovatel působil v NDR, Polsku, USA, Indii, Itálii a v Japonsku, z čehož vytěžil i řadu svých literárních reportáží. Pro rozhlas je významná jeho dramatická činnost, poněvadž je autorem mnoha rozhlasových her. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 26.

37 Zdeněk Jírotka (1911–2003) – v letech 1953–1956 byl vedoucím redaktorem zábavy ČsRo, 1956–1958 vedoucí redakce české a slovenské literatury, 1958–1962 redaktor redakce A-Zet. Pro rozhlas napsal několik her. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 113.

38 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 237.

39 ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009. s. 22 a 23.

to nejcennější. Zpravodaj v jeho pojetí – to musí být detektiv s velkou fantazií, ale s hlubokým respektem k realitě.“⁴⁰

3. 2 Redakce mezinárodního života (RMŽ)

Období politických očištných procesů v 50. letech tvrdě zasáhlo také Československý rozhlas. Komunistická strana, i když si jako jediná z poválečných stran uvědomovala význam propagandy, neměla dostatek prověřených předválečných novinářů, aby jimi rozhlas obsadila.⁴¹ Za takové množství výpovědí nemohla zajistit náhradu z řad zkušených (a dostatečně „spolehlivých“) komunistických novinářů a intelektuálů a vsadila na revoluční mládí, které vynesla vlna osvobození.⁴² V oné době nastoupil do Československého rozhlasu tehdy devatenáctiletý Petránek. Zpočátku pracoval v oddělení tzv. zpravodajské směny⁴³, které připravovalo pravidelné zpravodajství. Tam ho posílala Redakce mezinárodního života, jejímž kmenovým členem byl, na přípravu zpráv ze zahraničí. Jeho kolegyně z redakce, novinářka Věra Šťovíčková-Heroldová, na to ve své knize vzpomíná: *„Odešla skutečná elita rozhlasu, lidé, kteří rozhlas opravdu uměli dělat, ale po únorovém nástupu komunistických kádrů novému vedení vadili, protože ‚měli zkušenosti s jinou dobou‘. A tyto odcházející bylo třeba nahradit větším množstvím mládeže, která nebude zmítána pochybnostmi, protože nemá vůbec žádné zkušenosti, tím méně s jinou dobou; a tak tu práci, kterou by pořídil jeden zkušený redaktor, prostě udělají tři tyto nevzdělané ‚děti‘. Tehdy nešlo o to vychovat z nás vzdělané novináře, ale o to, abychom plnili úkoly – a plnili je v intencích doby.*“⁴⁴

---

40 SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 151.

41 *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase)*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK, který se konal 15. 4. 1999 v Praze. s. 8.

42 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 237.

43 Zpravodajská směna – skupina redaktorů zodpovědná v Čs. rozhlase za tvorbu zpravodajství. Bývalo zvykem, že začínající novináři museli nejprve projít zkušeností ve směně, což trvalo několik let (obvykle dva a více). Teprve poté mohli přejít do jedné z rubrik (ty se později přejmenovaly na redakce).

44 ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009. s. 20.

Kromě Věry Šťovičkové byli s Petránkem později v Redakci mezinárodního života například Luboš Dobrovský⁴⁵, Jiří Dienstbier⁴⁶ a Karel Kyncl⁴⁷. Jan Petránek na své tehdejší kolegy v rozhovoru zavzpomínal: „*Tahle parta se vždycky nějak přátelsky hádala o podstatě věci. Byla to kouzelná doba mládí, ale taky obrovská radost dělat v rozhlase, který v té době skutečně sehrál obrovskou úlohu. Samozřejmě, občas jsme si nabili hlavy o různé zákazy, ale svět jsem měl otevřený ke studiu a náš Zápisník zpravodajů*⁴⁸ (o pořadu více v kap. 3. 2. 1), *kde se literatura a novinářský pohled mísily velice živým způsobem, jsem miloval.*“

Věra Šťovičková-Heroldová vzpomínala v rozhovoru na mladého Petránka takto: „*Vždycky byl a dodnes je založením recesista a v naší redakci vážných tváří působil osvěžujícím způsobem, byť šel šéfům občas na nervy. Během porady si třeba vyskočil mezi dveře a vise na nich poslouchal, jak se hovor odvíjí. Samozřejmě byl sesazen dolů a pokárán. Na nás ostatní ale působil jako osvěžení.*“

Ve druhé polovině šedesátých let došlo v zahraničním zpravodajství k významnému posunu. Ačkoli do té doby platila přísná zásada využívat při výrobě zpráv výhradně zpravodajské agentury ČTK⁴⁹ a TASS⁵⁰, redaktorský tým RMŽ si vymohl

---

45 Luboš Dobrovský (1932) – novinář a politik, překladatel z ruštiny a polštiny. V letech 1959–1968 byl redaktorem Redakce mezinárodního života (RMŽ) ČsRo, po vyloučení z rozhlasu pracoval v různých dělnických profesích. Signatář Charty 77. Na přelomu let 1989 a 1990 mluvčí Občanského fóra, bývalý ministr obrany Československé federativní republiky (1990–1992) a vedoucí Kanceláře prezidenta republiky Václava Havla, český velvyslanec v Ruské federaci (1996–2000). In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 61.

46 Jiří Dienstbier (1937) – novinář, politik a diplomat. V letech 1955–1960 zahraničněpolitický redaktor a komentátor Redakce mezinárodního života, z toho 1964–1967 zahraniční korespondent pro Dálný východ, 1968–1969 zahraniční korespondent v USA. V roce 1968 aktivní účastník demokratizačního procesu v Československu. V srpnu 1968 se významně podílel na protiokupačním vysílání ČsRo. Z rozhlasu propuštěn v roce 1970. Signatář Charty 77. Přispíval do ilegálních Lidových novin (1987 až 1989). V letech 1990–1992 byl ministrem zahraničních věcí ČSFR. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 58. Pozn.: Od roku 2008 dosud (březen 2010) je senátorem za volební okres Kladno.

47 Karel Kyncl (1927–1997) – český publicista, reportér a novinář, patří k nejznámějším československým rozhlasovým zpravodajům a komentátorům. Redaktor a komentátor Redakce mezinárodního života v letech 1960–1961, 1962–1965 zahraniční korespondent v New Yorku, 1966 až 1967 v Redakci mezinárodního života, 1967–1968 putující zpravodaj po jihovýchodní Asii a komentátor. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 149.

48 Zápisník zahraničních zpravodajů – dodnes oblíbený pořad ČRo1 – Radiožurnálu měl premiéru v roce 1956. Vysílal se pod názvem Obrázky ze světa. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 261.

49 ČTK – tehdy Československá tisková kancelář, oficiální národní tisková agentura. Založena 28. října 1918, zanikla 31. 12. 1992. Jejím nástupcem je současná ČTK (Česká tisková kancelář). In: OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002. s. 18.

50 TASS – sovětská tisková agentura, Telegrafnoje agenstvo Sovětskovo Sojuza, pod tímto názvem od roku 1925, dříve pod názvem ROSTA.

přístup k agenturám AFP⁵¹ a Reuters⁵² a tím se mu dařilo objektivizovat informace.⁵³ Věra Šťovičková-Heroldová k tomu ve svém příspěvku na semináři Sdružení pro rozhlasovou tvorbu v dubnu 1999 řekla: „*Ačkoli mně jako téma byla zadána zahraniční redakce v šedesátých letech, musím začít lety padesátými, neboť bez nich by šedesátých let nebylo zapotřebí. Pokud jde o zahraniční zpravodajství, platila jediná zásada: Dočkej času jako Četka⁵⁴ TASSu. Vlastní názor byl nežádoucí, základním stavebním kamenem byla zpráva Četky, která byla v závorce uvozena slůvkem TASS. Tato zpráva se směla pouze zkracovat.*“⁵⁵

Redakce mezinárodního života byla také jediným pracovištěm, kterému se dařilo díky jazykovým znalostem redaktorů a sledováním zahraničního tisku, přesněji řečeno tiskových orgánů zahraničních komunistických stran, získávat přehled o skutečné situaci ve světě. Vychovala řadu novinářů, kteří se později zařadili mezi žurnalistickou elitu (z padesátých let to byli zejména Miloslav Pátek⁵⁶, Věra Šťovičková-Heroldová, Jan Petránek, z pozdějších Čestmír Suchý⁵⁷, Jiří Dienstbier, Luboš Dobrovský, Karel Jezdinský⁵⁸ a další).⁵⁹ Široký rozhled, osobní statečnost a znalost rozhlasového řemesla

---

51 AFP – Agence France-Presse, francouzská mezinárodní univerzální tisková agentura se širokým tematickým záběrem. Hlásí se k tradici první tiskové agentury, kterou založil v Paříži Charles Havas roku 1835. In: OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002. s 18.

52 Reuters – anglická mezinárodní univerzální tisková agentura se širokým tematickým záběrem. Vznikla roku 1851 v Londýně. In: OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002. s 18.

53 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 294.

54 Mezi novináři běžně používaný slangový název pro ČTK.

55 Sborník *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií FSV UK, 1999. s. 37.

56 Miloslav Panchartek (1921–1992) – známý také pod přezdívkou Míla Pátek. V ČsRo pracoval v letech 1946–1970. V roce 1952 se stal zástupcem šéfredaktora zpravodajství v Praze. Od r. 1954 pokračoval v redaktorské činnosti v Praze, z toho 1954–1958 redaktor Redakce mezinárodního života (RMŽ), 1958–1969 zahr. korespondent v Jugoslávii, na Středním východě, ve Velké Británii a v USA. Pro svůj občanský postoj a účast na demokratizačním procesu pražského jara 1968 byl roku 1970 z rozhlasu propuštěn. Odešel do invalidního důvodu. ŠÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 157, 159. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 187.

57 Čestmír Suchý (1921–2005) – novinář a pedagog. V letech 1965–1969 zahraničněpolitický redaktor a komentátor ČsRo. Od listopadu 1968 do března 1970 byl pověřen vedením redakce mezinárodního života, v letech 1970–1971 redaktor zpravodajské směny. Zúčastnil se protiokupačního vysílání v srpnu 1968, signatář Charty 77. Od roku 1990 byl členem rady Syndikátu novinářů. Od února 1990 přednášel na katedře žurnalistiky FSV UK, v roce 1990 byl zvolen děkanem a 1991 proděkanem. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 237.

58 Karel Jezdinský (1939–1998) – redaktor ČsRo. V letech 1968–1969 zahraniční korespondent v Bělehradě. Srpen 1968 ho zastihl v Praze na dovolené, a proto se zapojil do protiokupačního vysílání. Poté znovu odjel do Bělehradu. V roce 1969 se z Bělehradu odmítl vrátit a stal se redaktorem Rádía Svobodná Evropa (RSE). Po čase byl přeložen do RSE v New Yorku a v roce 1983 se stal vedoucím americké kanceláře RSE. Od roku 1990 spolupracoval s ČRo, ČT a Lidovými novinami jako

způsobily, že posluchači věřili jejich slovům více než projevům z úst československých politiků.⁶⁰ Mezi nejvýznamnější šéfredaktory Redakce mezinárodního života patřil Milan Weiner⁶¹ (podrobnosti viz kap. 3. 2. 2).

Koncem šedesátých let přispívali někteří novináři z Redakce mezinárodního života do časopisu Reportér. Jeho šéfredaktorem byl novinář Stanislav Budín, který se přátelil se šéfredaktorem RMŽ Milanem Weinerem. Kromě Jana Petráňka pro toto legendární periodikum psali Jiří Dienstbier a Věra Šťovičková-Heroldová.

3. 2. 1 První zahraniční zpravodajové

V padesátých letech trpěla Redakce mezinárodního života omezeným stykem se světem. V roce 1955 si však mezinárodní politická situace vynutila zřízení místa prvního rozhlasového zpravodaje, a to ve východním Berlíně.⁶² Věra Heroldová-Šťovičková vycestovala toho roku do Varšavy, aby odtud zpravodajsky informovala o podpisu Varšavské smlouvy⁶³. V Moskvě bylo zpravodajské místo obsazeno po XX. sjezdu KSSS⁶⁴. Ve stejnou dobu bylo prvně vytvořeno a obsazeno zpravodajské místo v Budapešti. Teprve v roce 1957 byla proražena dlouholetá mezinárodní izolace, když hranice sovětského bloku překročili noví zahraniční dopisovatelé: Dušan Ruppeldt⁶⁵ odjel do Indie a Ludvík Čermák⁶⁶ do Spojených států.⁶⁷ V roce 1958 pak začal v Jugoslávii pracovat Miloslav Panchartek.

---

zpravodaj a komentátor. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 111.

59 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 261.

60 Tamtéž, s. 293.

61 Milan Weiner (1924–1969) – reálné gymnázium v Praze nedokončil (pro rasové zákazy), léta 1942 až 1945 prožil v koncentračních táborech, po roce 1945 studium na VŠ politické a sociální a účast v novinářském kursu. V letech 1963–1968 komentátor a 1968 vedoucí Redakce mezinárodního života (RMŽ). V letech 1946–1950 redaktor Rudého práva a ČTK, 1950–1952 v souvislosti s tehdejšími politickými procesy a jimi vyvolanou protizidovskou vlnou odvolán, 1952–1957 se léčil na tuberkulózu, 1957–1963 pracoval v různých propag. a tiskových odborech a publikoval příležitostně v nejrůznějších denících a časopisech. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 282.

62 ŠŤOVIČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009. s. 38.

63 Varšavská smlouva byl vojenský pakt evropských zemí, existoval v letech 1955–1991. Vznikl na základě *Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*. Smlouva byla podepsána 14. května 1955 Albánií, Bulharskem, Československem, Maďarskem, Německou demokratickou republikou (NDR), Polskem, Rumunskem a SSSR ve Varšavě. Formálně byl pakt reakcí na vstup Spolkové republiky Německo (SRN) do Severoatlantické aliance (NATO).

64 XX. sjezd KSSS se konal 14.–26. února 1956.

65 Dušan Ruppeldt – redaktor Rubriky mezinárodního života a zahraniční zpravodaj.

66 Ludvík Čermák – redaktor Rubriky mezinárodního života a zahraniční zpravodaj.

Redakce mezinárodního života čerpala ze stále se zkvalitňující skupiny zahraničních korespondentů, kteří působili ve všech nejdůležitějších oblastech světa.⁶⁸ Z více než dvacítky zahraničních korespondentů Čs. rozhlasu se přičinili o nezaujaté pohledy na dění v cizině rovněž Jiří Dienstbier, Jan Petránek, Luboš Dobrovský, Karel Jezdinský, Věra Šťovíčková-Heroldová a další.

V souvislosti se zřízením zahraničních zpravodajů vznikl v roce 1956 nový pořad *Obrázky ze světa*, blízký pozdějšímu *Zápisníku zahraničních zpravodajů*, který přetrval do dnešních dnů.⁶⁹ Pořad je pravidelně zařazen v programu ČRo1 – Radiožurnál.

---

67 ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009. s. 261.

68 Tamtéž, s. 293.

69 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. 261 s.

3. 2. 2 Osobnost Milana Weinera

Pro Redakci mezinárodního života byl příchod Milana Weinera v roce 1963 důležitým mezníkem. V roce 1968 byl pověřen jejím vedením.⁷⁰ Věděl, že nastoupil do společenství kvalifikovaných a pracovitých sólistů, a byl pevně odhodlán vytvořit z nich jedinečný kolektiv.⁷¹ Tento záměr se mu podařilo naplnit. Stmelil tým zajímavých individualit.⁷² Díky Milanu Weinerovi nabyla v 60. letech RMŽ na významu a stala se z ní „nejodvážnější redakce politického vysílání“⁷³ – rozumí se v tehdejší Československu. Weiner byl fenoménem události roku 1968 a podle pamětníků patřil k nejpozoruhodnějším postavám v celém rozhlasu.⁷⁴ Je mu připisována zásluha o možnost využívání zahraničních agentur AFP a Reuters. Byl autorem a organizátorem rozhlasových pořadů s velikým posluchačským a politickým ohlasem (Písničky s telefonem, Živá slova, nedělní zahraničněpolitické komentáře).⁷⁵ Lidé, kteří ještě v letech 1962–1963 rozhlasové komentáře neposlouchali, se později stali jejich pravidelnými posluchači. Svědčil o tom nebývalý telefonický a dopisový ohlas. Maxima dosáhl v roce 1968, kdy k Weinerovu komentáři vysílanému v březnu přišlo poštou do rozhlasu 1800 dopisů.⁷⁶

Milan Weiner v roce 1968 těžce onemocněl a v únoru 1969 své nemoci podlehl.⁷⁷

---

70 *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 282.

71 Sborník *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií FSV UK, 1999. s. 39.

72 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 293.

73 KÖPPLOVÁ, Barbara a kol. *Dějiny českých médií v datech*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, s 75.

74 Sborník *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií FSV UK, 1999. s. 39.

75 *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 282.

76 Sborník *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií FSV UK, 1999. s. 20.

77 *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 282.

3. 2. 3 Monitor ČTK

Monitor vydávala Československá tisková kancelář⁷⁸ jako své zvláštní zpravodajství. Každodenně připravená nová kapitola o vývoji v Československu i ve světě byla v rozhlase určena pouze vybraným pracovníkům. Nikdo další neměl k tomuto fenoménu přístup, poněvadž se jednalo o několik desítek stran utajovaných informací. Mimo jiné zahrnoval přepsané obsahy z českého a slovenského vysílání Rádia Svobodná Evropa⁷⁹.

Také pro Jana Petránka byl tzv. monitor v rozhlase zajímavým dokumentem. Říká o něm: „*Monitor ČTK – to byl doslova velký chameleon. Na bílých stránkách byly jen přísně tajné pokyny pro pány šéfredaktory. Pak byl červený monitor – červené stránky, informující všechny vyvolené o stranických a vládních akcích. Tady musím dodat to, co jsem vlastně dlouhé roky nevěděl nebo jsem to prostě nedomyslel. Monitor četky dostávali všichni papalášové – ve vládě, na krajských i okresních národních výborech, na stranických sekretariátech, čili partaj se informovala na všech stupních. Rudé právo a další noviny ani nemuseli číst. Všechno podstatné bylo na těch červených stránkách. Nu a pak tu byly modré stránky, které už byly i pro novináře-zpravodaje v redakcích. Ale JEN PRO INFORMACI! Aby se vědělo, co je kde vachrlatého u nás doma i ve světě – aby se to pak v oficiálním zpravodajství řeklo, když už to muselo být, dost kulantně. Modrý monitor, jeho modré stránky – to byl ústupek z kruté cenzury a z nezbytí. To už se psal rok 1956.*“⁸⁰ Podle svědectví pamětníků vydávala ČTK monitor zhruba od konce čtyřicátých do konce šedesátých let dvacátého století.

---

78 Československá tisková kancelář (ČTK) – oficiální národní tisková agentura. Založena 28. října 1918, zanikla 31. 12. 1992. Jejím nástupcem je současná ČTK (Česká tisková kancelář). In: OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002. s. 18.

79 Rádio Svobodná Evropa (RSE; Radio Free Europe/Radio Liberty) – rozhlasová stanice založená Kongresem USA za účelem šíření informací v zemích ovládaných diktátorskými režimy. Provoz zahájila 1. května 1951 v Mnichově, a to v češtině. Prvním šéfredaktorem v letech 1951–1956 byl novinář Ferdinand Peroutka.

80 SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 147, 148.

3. 3 Pracovní pobyt v Indii 1961–1962

První zemí, ve které Jan Petránek pracoval jako zahraniční zpravodaj Československého rozhlasu, byla Indie. Působil zde jako dopisovatel pro celou Asii. Než mohl vycestovat, musely ho prověřit československé úřady, resp. konkrétně to prováděli úředníci ministerstva zahraničních věcí. Podle jeho slov dobře obstál ve znalostech indické historie. Kromě výkonu novinářského povolání ale nebyl ochoten spolupracovat s československou vojenskou rozvědkou, která byla v té době odnoží sovětské špionáže.⁸¹ Tato zpupnost moci měla své důsledky, jak o tom pro *Almanach českých novinářů* napsal: „Špiona jsem dělat nemínil – kvůli tomu za mnou zas nesměla a nemohla přijet žena s dětmi, neboť nedostala pas (...).“⁸² Jan Petránek byl z Indie předčasně, po necelém roce, odvolán. Jeho pracovní pobyt trval od září 1961 do července 1962 (zpravodajská mise trvala přesně 303 dnů⁸³).

Takto na svou indickou zkušenost vzpomíná: „*Můj pobyt v Indii, to byla fantastická životní lekce. Byla to drastická vakcína proti všemu zlému, co mě kdy mohlo – a ještě může – postihnout. Viděl jsem tolik bídy, kolik je pro Evropany nemyslitelné a nepředstavitelné. Miliony Indů, žijících denně o dvou plackách a třech rajčatech. A s dešťovou vodou k pití. Samozřejmě, že se vše mění. Když jsem přijel do Indie, žilo tam asi 350 milionů lidí, dneska je jich čtyřikrát tolik – hodně přes miliardu. Dneska může reportér odkudkoli zavolat a ve zlomku vteřiny slyší lidi ze svého rádia bezprostřední zprávu. Dneska je prioritní televizní zpravodajství. Když jsem přijížděl do Indie, teprve začínala kosmická éra. O Gagarinovi svět věděl teprve pár týdnů – a televize byla v plenkách. Zprávy z Indie se posílaly jako telegramy, které jsem denně jezdil podávat na hlavní poštu v New Delhi. Tedy, abych byl přesný, nejdřív jsem u okénka podal indickému telegrafistovi láhev whisky a pak na stroji psaný telegram. Díky té tekuté přímluvě putovaly mé telegrafické zprávy, komentáře a reportáže do Prahy tou největší možnou rychlostí. Ano, přiznávám se, velmi rychle jsem pochopil, že bez úplatků v Indii nemohlo fungovat vůbec nic. Takhle to chodilo v dobách, kdy Indie byla republikou necelých prvních pět let. (...) Samozřejmě, že jsem v Indii nechal kus srdce.“⁸⁴*

Poněvadž pro svou neochotu spolupracovat s tajnými službami nesměl po svém pobytu v Indii Jan Petránek pracovat v žádné zemi na západ od československých

---

81 Tamtéž, s. 147, 155.

82 Tamtéž, s. 157.

83 Tamtéž, s. 155.

84 SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 155, 156.

hranic, ale pouze ve státech tzv. východního bloku, stal se – ze vzdoru, jak říká – odborníkem na Sovětský svaz.

3. 4 Pracovní pobyt v Sovětském svazu 1962–1967

Kvůli nesouhlasu spolupracovat s tajnými službami byla další zpravodajským místem Moskva, nikoli New York, jak si přál. Říká o tom: „*Na Západ už jsem nikam nemohl, a tak jsem přijal jedinou možnost, která mi byla nabídnuta – vystřídat našeho zpravodaje v Moskvě.*“

Do Moskvy přijel 14. října 1962, v první den tzv. raketové krize⁸⁵. Vzpomíná na to takto: „*Jako reportérovi mi štěstí přálo – naservírovalo mi události přímo pod nos. Přiletěl jsem do Moskvy v okamžiku, kdy propukla kubánská raketová krize, kdy se Chruščov⁸⁶ a Kennedy⁸⁷ nejen obrazně řečeno dotýkali pověstných a prokletých červených knoflíků, jejichž zmáčknutím by nastal atomový konec světa. To bylo v polovině října 1962. Byl jsem pár hodin v Moskvě – a už jsem v ty dny, patřící historii dvacátého století k těm nejdramatičtějším, poznal zásadní hlubinu izolace sovětské společnosti od zbytku zeměkoule.*“

K poslechu zahraničního vysílání sloužil Janu Petránkovi v Sovětském svazu krátkovlnný radiopřijímač Lambda, který byl na svou dobu kvalitní zařízení, přestože byl příjem soustavně rušen rušičkami. Víc mu ale, podle jeho slov, byla prospěšná skutečnost, že již v Indii potkal dva kolegy, kteří se později stali jeho celoživotními přáteli. Šlo o zpravodaje agentury Reuters Sidneyho Weylanda, jemuž v Moskvě vděčil za to, že ho informoval, pokud se schylovalo k důležitým událostem. Tím druhým přítelem byl Henry Bradsher, novinář z americké agentury Associated Press (AP)⁸⁸. On to byl, kdo Petránkovi v Moskvě jednoho pozdního večera zatelefonoval, aby ho pozval k poslechu nových jazzových nahrávek. Stalo se to v polovině října 1964 a byla to

---

85 Kubánská raketová krize (též karibská krize) – znamenala reálnou hrozbu, že přeroste v celosvětový jaderný konflikt. Vypukla v roce 1962 v důsledku rozmístění sovětských jaderných raket středního doletu na Kubě. V reakci na to vyhlásily USA blokádu Kuby, která měla zabránit dopravení dalších raket na toto území. To se zdařilo, poněvadž sovětská plavidla se na hranici kontrolované zóny skutečně zastavila. Po dalších jednáních byly odstraněny již instalované rakety, Spojené státy se zavázaly, že nenapadnou Kubu a že stáhnou rakety středního doletu z Turecka.

86 Nikita Sergejevič Chruščov (1894–1971) – první tajemník ÚV KSSS v letech 1953–1964 a předseda rady ministrů (premiér) SSSR mezi lety 1958 a 1964.

87 John Fitzgerald Kennedy (1917–1963) – byl 35. prezidentem USA v letech 1961–1963. Zemřel po atentátu v americkém Dallasu ve státě Texas 22. listopadu 1963.

88 Associated Press (AP) – mezinárodní tisková agentura se sídlem v New Yorku. Byla založena v roce 1846 jako Harbour News Association.

pouze záminka. Toho dne byl totiž svržen Chruščov a přicházela vláda Leonida Iljiče Brežněva⁸⁹.

Svržením Chruščova byl československý režim Antonína Novotného zaskočen a mezi Prahou a Moskvou vzniklo napětí, které nebylo nikdy překonáno. Vztahy se zhoršovaly v několika rovinách a napětí skončilo pražským jarem a následným vpádem vojsk Varšavské smlouvy do Československa (více viz kap. 4. 1).

Z pohledu vedoucích pracovníků tehdejšího Československého rozhlasu se Petránek stával „nonkonformistou“. Tak to bylo psáno v tajném zdrcujícím kádrovém posudku, který se mu dostal do rukou až po mnoha letech. Zajímavá byla zejména věta, že pro svou píli mimořádně škodil, neboť ani v jediné zprávě neopomínal mezi řádky poukazovat na stinné stránky sovětské reality.⁹⁰

3. 5 Pracovní pobyt v Londýně 1968

V červenci roku 1968 byl Jan Petránek požádán, aby na několik týdnů zastoupil ve Velké Británii svého kolegu Jiřího Frodla⁹¹, který tam pracoval jako zvláštní zpravodaj Československého rozhlasu. Nastoupil do londýnské pobočky rozhlasu a denně dojížděl do sídla BBC⁹². Odtud referoval, jak kameramani BBC se skrytými kamerami sledují pohyb sovětských vojsk podél československé hranice. Na své zděšení a současně netečnost československých úřadů vzpomíná: *„Stala se z toho má nejdramatičtější zkušenost v té době. Skryté kamery televizních štábů BBC už tenkrát sledovaly pohyb sovětských jednotek po vnější straně československých hranic. Tedy v Polsku, NDR, Maďarsku. A mně nemohlo ujít varování, že velmi silný tyl těch jednotek svědčil o tom, že už nejde jenom o cvičení, ale o jasnou přípravu na vpád. Tehdy ještě nebyly mobily, ani normální telefonní linky zvukovou kvalitou za moc nestály, takže jsem denně z londýnského centra BBC posílal do Prahy komentované reportáže a jejich smyslem bylo stále naléhavěji varovat před okupací, která byla zjevně na spadnutí.*

---

89 Leonid Iljič Brežněv (1906–1982) – nejvyšší představitel Sovětského svazu v letech 1964–1982.

90 SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 157, 159.

91 Jiří Frodl – redaktor Rubriky mezinárodního života a zahraniční zpravodaj v Londýně. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 293.

92 BBC (British Broadcasting Corporation) – rozhlasová a televizní společnost plnící funkci veřejnoprávního vysílání ve Velké Británii. Zajišťuje vysílání několika britských rozhlasových a televizních stanic i vysílání do zahraničí. Je všeobecně uznávána pro kvalitu a objektivitu svého zpravodajství. Byla založena pod názvem British Broadcasting Company v roce 1922, od roku 1927 nese jméno British Broadcasting Corporation.

Viděno z Londýna to bylo zřejmé. Z Prahy se to však hodně vnímalo téměř jako hysterické varování. Týden před vpádem jsem se vrátil do Prahy a při setkání s Josefem Smrkovským⁹³ jsem mu obšírně referoval o všem, co zřejmě hrozí. Odpověděl mi: „Ty jsi byl v Moskvě zpravodajem několik let, ty to vidíš moc černě.“ Jenže to už úder nožem do zad od těch nejvěrnějších přátel na sebe nedal dlouho čekat.“⁹⁴

V polovině srpna 1968 se Jan Petránek z pracovní cesty do Británie vrátil. Krátce poté spolu s celou svou rodinou odjel na venkov. Tam ho zastihla zpráva o invazi spřátelených vojsk (více viz kap. 4.1 a 4.2).

---

93 Josef Smrkovský (1911–1974) – československý politik a od roku 1933 komunistický funkcionář. V období pražského jara 1968 zastával funkci předsedy Federálního shromáždění ČSSR. In: ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 974.

94 Z projevu Jana Petrána na konferenci *40 let po okupaci*, která se konala v hlavní síle Senátu České republiky 20. srpna 2008.

4. Třetí období: Pražské jaro – zlomový mezník

4.1 Srpnové události roku 1968 – politická a společenská situace

Cílem „osmašedesátníků“ bylo rozvinutí socialistické demokracie. Nikoli tedy obnova vskutku demokratického systému v plném slova smyslu, ale zajištění existujícího systému, tj. vytvoření „socialismu s lidskou tváří“.⁹⁵ Tento pokus reformátorů z řad KSČ samé ukončil 21. srpen 1968. V noci z 20. na 21. srpna vtrhla na československé území sovětská, bulharská, maďarská a polská vojska spolu s jednotkami NDR, celkem více než půl milionu vojáků. S vědomím, že se intervenci nepodařilo politicky dostatečně zaštitit, dopravili Sověti nejvyšší politické představitele Československa do Moskvy. Ti tam pod nátlakem podepsali 26. srpna tzv. Moskevský protokol, v němž se zavázali k zásadním politickým krokům – mimo jiné i k tomu, že dostanou média pod kontrolu.⁹⁶ V téže době se ve vysočanských závodech sešel mimořádný XIV. sjezd KSČ, jenž mimo jiné odsoudil vpád „spřátelených armád“. Současně Československý rozhlas – ač obsazený sovětskými vojáky – objektivně informoval obyvatele, vyzýval je k jednotě a pasivnímu odporu. Stejně si počínala naprostá většina novin a časopisů včetně Československé televize – pokud mohla vysílat.⁹⁷

---

95 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 713.

96 KÖPPLOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim a kol. *Česká média a společnost v 60. letech*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2008. s. 27.

97 DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990. s. 15.

4. 2 Srpen 1968 v Československém rozhlase

Dramatické okolnosti vysílání Čs. rozhlasu v průběhu sedmi dnů, které následovaly po 21. srpnu 1968, tvoří jednu z nejvýznamnějších kapitol historie rozhlasového vysílání na našem území.⁹⁸

Den první – středa 21. srpna 1968

Od časných ranních hodin probíhalo improvizované vysílání nejprve z vysílacího a poté z operativního pracoviště. U mikrofonu se střídali Jeroným Janíček⁹⁹, Věra Šťovíčková, Karel Jezdinský, Jiří Dienstbier, Jiří Ruml¹⁰⁰, Sláva Volný¹⁰¹, Jiří Kmoch¹⁰² a hlasatelé Vladimír Fišer, Jiřina Krupičková a slovenský hlasatel Ján Mydžiak.¹⁰³ U budovy rozhlasu se mezitím shromáždil početný dav odhodlaný jej bránit. Po osmé hodině vnikla zadním vchodem do budovy rozhlasu sovětská vojska. Před devátou hodinou zazněla z operačního studia k posluchačům výzva ke klidu a poté státní hymna. Vzápětí do studia vstoupili sovětsí vojáci a vysílání ukončili. Mezitím však již technici připravili náhradní vysílací pracoviště, takže se rozhlas odmlčel jen na dvě hodiny.¹⁰⁴ Šlo o studio umístěné v Balbínově ulici, takzvanou sedmičku.

Vpád armád Varšavské smlouvy zastihl Jana Petránka na chalupě v Jizerských horách, odkud se 21. srpna před polednem vrátil do Prahy. Odpoledne se v živém vysílání zamýšlí nad reakcemi světa: „*Všechny světové vysílačky mluví o blesku z*

---

98 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 337.

99 Jeroným Janíček (1943) – v letech 1967–1970 redaktor ČsRo, výrazný komentátor demokratizačního procesu v srpnu 1968. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 107.

100 Jiří Ruml (1925–2004) – v rozmezí let 1947–1963 redaktor ČsRo. 1970–1990 zákaz publicistické činnosti. Signatář Charty 77.. V roce 1987 založil a do roku 1989 vedl samizdatové Lidové noviny. 1990–1992 poslanec Sněmovny lidu Národního shromáždění a předseda parlamentní vyšetřovací komise pro události 17. listopadu 1989. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 211.

101 Sláva Volný (1928–1987) – v letech 1965–1968 redaktor ČsRo. Po roce 1968 emigroval do SRN. Do roku 1987 působil jako významný politický komentátor Rádia Svobodná Evropa v Mnichově. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. 277 s.

102 Jiří Kmoch (1927–1993) – v letech 1958–1970 redaktor ČsRo. V noci na 21. 8. 1968 řídil nejprve zpravodajství v hlavní budově rozhlasu, po jejím obsazení vedl detašované vysílací pracoviště v Nuslích. Pro svůj politický postoj a účast na řízení srpnového vysílání byl v roce 1970 z rozhlasu propuštěn. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. 126 s.

103 DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990. s. 40.

104 Sborník *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií FSV UK, 1999. s. 31.

čistého nebe. Až snad na moskevský rozhlas, který vyhrává písni, jako by se nic nedělo. Jenže Československo je okupováno. Druhý 15. březen se u nás bude nazývat už věčně 21. srpem. Svět také cituje pražský rozhlas. Přináší naše důkazy o tom, že nebyl nejmenší důvod k okupaci, že všechno směřovalo ke stále hlubším demokratickým svobodám a jen tyto svobody mohly dále ovlivňovat vývoj socialismu.“ Bývalý zpravodaj hovořil také se sovětskými vojáky: „Jsou to většinou mladí chlapci, politicky málo zkušený a málo politicky myslící. Obracel jsem se proto především k důstojníkům, a byl jsem překvapen, jak jsou překvapeni oni. Čím? Byli posláni do naší země potlačovat kontrarevoluci, a s údivem shledávají, že situace je zcela jiná. Nikde se nesečkali s pouličními boji Čechoslováků proti Čechoslovákům.“ Petránek následně poděkoval všem ve světě, kdo se okupovaného Československa zastali, a končil slovy: „Jednota národa, která se nyní projevuje, musí rozhodnout. Pravda vítězí, pravda zvítězí... Socialismus zvítězí, ale už nikdy ne ten starý, byrokratický, ale takový socialismus, který vydrží dlouhodobější pohled historie (...).“¹⁰⁵

Den druhý – čtvrtek 22. srpna 1968

Dopoledne rozhlas ještě vysílal, ale během dne se stabilizovalo již několik pracovišť se stálým obsazením. Z jednoho měly být vysílány zejména komentované zprávy a komentáře. Druhé pracoviště na Karlově náměstí mělo na starosti oficiální zprávy a informace a třetí, v Nuslích Na Květnici, zprávy ze zahraničí. V Nuslích působilo také zahraniční vysílání, které informovalo v mnoha světových jazycích. V jazycích pěti zemí Varšavské smlouvy promlouvalo i k okupačním vojákům.¹⁰⁶ Z tohoto studia vysílali také Ondřej Neff a Jan Petránek. Podle slov Jana Petrána to byl právě on, kdo z rozhlasových přijímačů brojil proti okupantům a radil posluchačům: „*Trhejte informační tabule, ať Rusové nevědí, kde jsou.*“

Vysílání bylo improvizovaně organizováno asi na šedesáti místech. Studia byla rozmístěna prakticky na celém území republiky a jejich vstupy se štafetově střídaly po deseti minutách.

---

105 DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990. s 44.

106 Tamtéž, s 50.

Den třetí – pátek 23. srpna 1968

V pátek 23. srpna zazněl mezi mnoha dalšími rovněž příspěvek redaktora Jana Petránka. Šlo o rozhovor s předsedou Národního shromáždění Josefem Smrkovským, natočený v noci na 21. srpna. Hovoří Jan Petránek: „*Na magnetofonovém stroji máme záznam významného dokumentu, který bude bezpochyby dokumentem historickým... Pracovníci spojů se obrátili na soudruha Smrkovského. Ptali se ho, co mají dělat, neboť dostali příkaz od Karla Hoffmana ze Správy spojů, aby vypnuli vysílačky... Soudruh Smrkovský to rázně odmítl a prohlásil: ‚Tohleto se děje za našimi zády, proti vůli předsednictva strany. Neposlouchejte Hoffmana, ten to udělal na vlastní pěst.‘ Potom soudruh Smrkovský stačil ještě říci, že budova ÚV KSČ je obklíčena tanky a že jsou tam sovětské samopalníci. Seznámil jsem vás předem s obsahem rozhovoru proto, že dokumentární záznam, který nyní uslyšíte, má místy sníženou kvalitu,*“¹⁰⁷ doplňuje Jan Petránek ve svém hlášení.

V srpnu 1968 plnil rozhlas úlohu, kterou nikdy předtím plnit nemusel. Vysílal zprávy čistě osobní: o onemocnění nebo úmrtí v rodině, o pobytu a situaci dětí v rekreačních táborech, rodin a jednotlivců na dovolené a služebních cestách. Snažil se tak ulehčit spoluobčanům život zkomplikovaný těmi, kdo údajně přišli ochraňovat jejich bezpečí a blahobyť.¹⁰⁸

Provizorní vysílání Čs. rozhlasu skončilo 27. srpna večer projevem Alexandra Dubčeka.¹⁰⁹ S posledními slovy Dubčeka projevem, krátce před 18. hodinou, končí onen sled dramatických událostí, který začal v nočních hodinách 20. srpna a v němž sehrálo vysílání Československého rozhlasu výjimečnou úlohu.¹¹⁰ Řada studií, která obsadila sovětská vojska a po podpisu Moskevského protokolu je uvolnila, musela projít rekonstrukcí, neboť jejich vybavení bylo buď zničeno nebo odneseno. Provoz byl plně obnoven až 9. září 1968.¹¹¹

Normalizační režim na Jana Petránka nezapomněl. Kvůli účasti na protiokupačním vysílání mu později nebylo umožněno věnovat se nadále zahraniční publicistice (více viz kapitoly 4. 4 a 5. 3).

---

107 Tamtéž, s 54.

108 DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990. s 51.

109 KÖPPOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim a kol. *Česká média a společnost v 60. letech*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2008. s 26.

110 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 345.

111 KÖPPOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim a kol. *Česká média a společnost v 60. letech*. 1. vyd. Praha: Radioservis, 2008, s. 27.

4. 3 Emigrace, ke které nedošlo

V roce 1968 vážně onemocněl tehdejší vedoucí Redakce mezinárodního života Milan Weiner (podrobněji v kap. 3. 2. 2) a od listopadu 1968 do března 1970 byl jejím vedením pověřen Čestmír Suchý.¹¹² Na jaře roku 1969 vyslal Jana Petránek na kratší pracovní cestu do Indie, aby prozkoumal možnost obnovit tam stálé zpravodajské místo. Byla to ovšem jen záminka a přátelské gesto, které mělo Petránkovi pomoci odjet z republiky a umožnit mu emigrovat. Projel Indii, Pákistán a Cejlón a odtamtud se měl natrvalo přesunout dále. Letenku měl zakoupenou, později se za ním měla vypravit i jeho rodina. Komentoval to slovy: „*Odjel jsem za Dubčeka, abych se vrátil se za Husáka*¹¹³. *Nemám emigrantskou duši.*“

Na cestě zpět do Československa ho v Pákistánu u silnice k letišti zaujala reklama, jež vyzývala: „*Kupujte sovětské barevné televizory a sledujte přistání Američanů na Měsíci.*“ Psal se rok 1969 a mezi oběma světovými velmocemi zmiňovanými v reklamním sloganu probíhalo období studené války. Jan Petránek tento postřeh použil v červenci téhož roku, když se svým kolegou, redaktorem Ivo Budilem¹¹⁴, provázel posluchače Československého rozhlasu přímým přenosem z přistání na Měsíci a na toto téma ve vysílání zažertoval. Přistání na Měsíci bylo posledním Petránkovým rozhlasovým vystoupením do jeho odchodu z Československého rozhlasu v lednu 1970 (viz kapitoly 4. 4 a 5. 3).

---

112 BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 237.

113 Gustáv Husák (1913–1991) – slovenský právník a československý komunistický politik, první tajemník ÚV KSČ (1969–1971), generální tajemník ÚV KSČ (1971–1975) a prezident Československa (1975–1989). V r. 1954 odsouzen ve vykonstruovaném politickém procesu na doživotí, 1960 propuštěn a 1963 rehabilitován; v dubnu 1968 se vrátil do vrcholné politiky jako místopředseda vlády. In: ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 793, 957.

114 Ivo Budil (1933–2007) – český novinář a popularizátor vědy. Byl členem Rady pro popularizaci vědy Akademie věd ČR. Většinu svého života zasvětil rozhlasové práci. In: SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 48.

4. 4 Přistání na Měsíci

Po srpnu 1968 nemohl Jan Petránek více pracovat v Československém rozhlasu jako zahraniční publicista. Zabýval se tedy popularizací vědy, a to především v oblasti kosmonautiky a výzkumu vesmíru. Spolu s kolegou Ivo Budilem komentovali v Československém rozhlasu v noci z 20. na 21. července 1969 přistání amerických kosmonautů¹¹⁵ na Měsíci.

Ve studiu měl Petránek dnes už nepoužívaný krátkovlnný přijímač vyrobený v Estonsku, tzv. Spidolu, a ve sluchátkách poslouchal rozhlasovou stanici Hlas Ameriky¹¹⁶. Vedle redaktorů sedělo několik odborníků a všichni společně sledovali přímý přenos přistání na obrazovce černobílého televizoru. K dispozici byly i čtyři tehdy hojně využívané dálnopisy, které sloužily k přijímání informací v tištěné podobě. Tato zařízení byla vzdálena dvacet metrů od vysílacích studií, poněvadž byla velmi hlučná a rušila by přenos. Na vysílání vzpomíná Petránek takto: „*Tady nikdo neuměl kosmickou angličtinu a já doslova nadřel technologický kosmonautický slovník. Vedle nás seděli také dva Američani, aby nám v případě potřeby pomohli s překladem. Když došlo na technické údaje, tak vypadli, poněvadž neznali odbornou terminologii. A já se to snažil nabířovat. Všechny kosmické materiály k přistání na Měsíci jsme dostali od amerického velvyslanectví, mám je dosud schované.*“ Po roce 1968 si Jan Petránek byl téměř jist, že jde o poslední práci, kterou může v rozhlasu odvést.

O přistání na Měsíci v přímém přenosu informovala rovněž sovětská televize, a to byl pravděpodobně důvod, proč to bylo umožněno i Československé televizi a Československému rozhlasu. Ani tehdejší představitelé státu v čele s prezidentem Gustávem Husákem se tehdy ještě neodvážili říci, že tuto nevšední, avšak politicky rozporuplnou událost československá veřejnost nesmí slyšet, a tak přenos nezakázali.

---

115 Posádku kosmické lodi Apollo 11 tvořili Neil Armstrong, Michael Collins a Edwin Aldrin.

116 Hlas Ameriky (Voice of America – VOA) – původně rozhlasová a později také televizní stanice založená v USA roku 1942. Hlavním posláním této stanice je zajistit poskytování informací do zemí, kde existuje jistá dezinformovanost nebo cenzura. Vysílání v češtině bylo zahájeno v březnu 1942 a pokračovalo do 27. března 2004.

5. Čtvrté období: Normalizace (70. – 80. léta 20. století), propuštění z rozhlasu a podpis Charty 77

5. 1 Politická a společenská situace v Československu v 70. a 80. letech 20. století

5. 1. 1 70. léta – období normalizace

Obecně byl pojem „normalizace“ užíván v prvních posrpnových dnech v optimistickém smyslu: vyjadřoval naději, že vzdor ústupkům a zdržením bude dosaženo určitých výhod, po kterých se okupační vojska stáhnou ze země a bude se pokračovat v trendu příznivých změn, jež se otevřely v lednu 1968.¹¹⁷ Nastalo však období reformátorů a politických čistek. Počátkem normalizace se rozumí období po zvolení Gustáva Husáka do čela ústředního výboru KSČ v dubnu 1969. Normalizace v Československu znamenala de facto konec socialistického pojetí dějinného vývoje a obnovení totalitních forem vlády.¹¹⁸ Komunistické vedení si uvědomovalo, že základní podmínkou udržení klidu je zachování přijatelných sociálních podmínek života společnosti. Odtud se také odvíjela pozornost věnovaná hospodářské problematice. Tento postup se setkal s úspěchem. Po ekonomické stránce se normalizačnímu režimu zpočátku dařilo nastartovat příznivý vývoj.¹¹⁹ Většina společnosti se smířila s daným stavem a využívala všech výhod, které tzv. reálný socialismus nabízel. Stabilizace ekonomiky umožnila politickým představitelům přistoupit k budování konzumního socialismu. V letech 1969–1975 vzrostly příjmy a osobní i společenská spotřeba; zmírnily se některé sociální problémy, například se zlepšilo postavení důchodců, situace mladých manželství a rodin s dětmi, vzrostla rovněž vybavenost domácností.¹²⁰ Tato nová fáze vývoje v Československu byla označena termínem „budování reálného socialismu“.¹²¹

Projevila se stagnace v umění a s tím související vznik tzv. „paralelní kultury“. Jedním z jejích projevů byla vystoupení hudební skupiny Plastic People of the Universe, jež byla nejprve sledována a později podrobena perzekuci. Soudní procesy se členy seskupení v letech 1975 a 1976 vedly ke zvýšenému úsilí o ochranu lidských práv, k

---

117 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 345.

118 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 715.

119 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 346.

120 OTÁHAL, M. *Opozice, moc a společnost 1969/1989*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 1994. s. 32.

121 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 714.

jistému sjednocení do té doby roztržštěných opozičních proudů.¹²² Vznikla Charta 77¹²³ (viz kap. 5. 4).

5. 1. 2 80. léta – období přestavby socialismu

Normalizační režim v Československu i na počátku osmdesátých let nadále důsledně potlačoval jakékoli nekonformní projevy a aktivity. Neustále se prohluboval rozdíl v životní úrovni mezi Československem a západními zeměmi, ale v průběhu osmdesátých let začalo Československo zaostávat i za některými jinými socialistickými zeměmi.¹²⁴ Od počátku 80. let se začaly zřetelněji projevovat zásadní a trvalé neduhy ekonomiky, vyplývající z orientace na těžký průmysl a z centrálního plánování, což se nepříznivě odrazilo na životní úrovni.

Především ve druhé polovině osmdesátých let dvacátého století pak procházela Československá socialistická republika (ČSSR) obdobím ekonomických reformních kroků, tzv. přestavbou socialismu, podle sovětského vzoru někdy nazývanou také perestrojka. Perestrojku zahájil v červenci 1985 tehdejší generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (ÚV KSSS) Michail Gorbačov¹²⁵. Jejím záměrem bylo restrukturalizovat sovětskou ekonomiku, která byla na počátku 80. let 20. století hluboce rozvrácena. Na ekonomické reformy perestrojky navazovaly také širší změny vedoucí k demokratizaci společnosti, jejímž hlavním projevem byla politika otevřenosti, tzv. glasnosti¹²⁶. Společenské změny byly ovšem prováděny tak, aby byl zachován socialistický režim a vedoucí úloha komunistické strany.

Ani v ekonomické oblasti nebyla perestrojka dostatečně radikální na to, aby napomohla strádajícímu sovětskému hospodářství. Gorbačov sice dosáhl jistých

---

122 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 348.

123 Charta 77 – prohlášení vyzývající normalizační režim, aby na legálním základě umožnil demokratickou diskusi; podepsáním tohoto textu vzniklo v prosinci 1976 občanské sdružení s širokým politickým spektrem, v němž se setkali vyloučení komunisté, ale i zásadní odpůrci komunismu. Na veřejnosti zastupovali Chartu tři mluvčí; prvním byli bývalý ministr zahraničí Jiří Hájek, filozof Jan Patočka a dramatik Václav Havel. Do roku 1989 vydala Charta 572 dokumentů, prohlášení podepsalo 1883 signatářů. 3. listopadu 1992 ukončila svou činnost. In: ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 805.

124 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 350.

125 Michail Sergejevič Gorbačov (1931) – sovětský politik. Generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (ÚV KSSS) v letech 1985–1991. Nositel Nobelovy ceny za mír (1990).

126 Glasnost – označuje politiku maximální otevřenosti o činnosti státních orgánů a minimálního potlačování svobody slova a informací.

úspěchů, ale některé atributy centrálního řízení, např. regulace cen, nesměnitelnost rublu, neexistence soukromého vlastnictví a pokračující státní dozor nad státním hospodařením, zůstaly zachovány. Tato strnulost spolu s národnostními a náboženskými problémy a vysokým vojenským rozpočtem dovedla zemi až k rozkladu. Perestrojka skončila po šesti letech nezdarem a rozpadem SSSR. V konečném důsledku vedl její neúspěch k pádu komunistických režimů v Evropě a ukončení studené války¹²⁷. Změny odehrávající se v Sovětském svazu měly velký vliv na dění v Československu.

5. 2 Československý rozhlas v 70. a 80. letech 20. století

Jedním z hlavních úkolů, k němuž se vedení KSČ zavázalo podpisem tzv. Moskevských protokolů v srpnu 1968, bylo ovládnutí sdělovacích prostředků pomocí nových zákonů a opatření a také personálními změnami ve vedení tisku, rozhlasu a televize.¹²⁸ Československý rozhlas muselo v tomto období opustit na 800 zaměstnanců.¹²⁹ A nejenže museli odejít: ničily se i stopy po nich v archivech a fonotékách. Byla zlikvidována celá knihovna a archiv studijního oddělení s nastříhanými materiály a teoretickými pracemi. Místo dokumentů zůstaly o mnohém i o mnohých jen vzpomínky pamětníků a jejich soukromé archivy a písemnosti.¹³⁰

Za nejzákladnější postuláty žurnalistické i umělecké činnosti v tomto období Československý rozhlas nepokrytě prohlašoval stranickost, ideologii socialismu, proletářský internacionalismus a nesmířitelnou třídní nenávisť ke kapitalismu.¹³¹ Avšak koncem sedmdesátých let a zejména v letech osmdesátých se četné pořady začínají vymykat jednotné stranické linii. Ve druhé polovině osmdesátých let se prosazuje větší otevřenost a kritičnost v oblasti publicistiky, ale i v oblasti tzv. uměleckého slova.¹³² Podrobněji k tématu viz monografie Evy Ješutové *Od mikrofonu k posluchačům*.

---

127 Studená válka – léta 1947 až 1991 byla obdobím studené války mezi USA a jejich spojenci sdruženými v NATO na jedné straně a Sovětským svazem a jeho spojenci v rámci Varšavské smlouvy na straně druhé. Součástí studené války byly závody ve zbrojení. Několikrát se vyhrotila natolik, že výrazně vzrostly obavy z možného vzplanutí třetí světové války.

128 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 351.

129 BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 4.

130 BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. s. 4.

131 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 358.

132 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 357.

5. 3 Propuštění z rozhlasu

Po propuštění z rozhlasu počátkem roku 1970 se Jan Petránek pokusil najít nové zaměstnání. Složil rovněž zkoušky k získání řidičského oprávnění na nákladní vůz, aby si rozšířil kvalifikaci. Na více než padesát pracovních míst ho ale nepřijali – dokonce ani jako garážmistra v pohřební službě, ačkoli funkce nebyla obsazena několik týdnů. Krátce se uplatnil jako textař reklamních plakátů ve státním podniku Kovo služba, jenž prováděl opravy domácích spotřebičů. I odtamtud byl ale propuštěn. Nakonec získal práci v mazutové kotelně na topný olej podniku Mitas, který vyráběl velkorozměrné pneumatiky na východním okraji Prahy – v Zahradním Městě. Petránkova životní etapa v Mitasu začala 3. ledna 1972 a trvala osmnáct let. V rozhlasovém pořadu *Osudy*¹³³ připomněl: „*V té kotelně byla panečku parta! U jednoho ze čtyř kotlů topil Karel Kaplan, skvělý český historik, u druhého sledoval budíky tlaku vody, páry a teploty mazutu další významný znalec historie, doktor Pepíček Belda, u třetího kotle byl filozof Jan Šindelář a čtyřlístek topících intelektuálů uzavíral doktor Kneř, encyklopedista k pohledání. Já jsem dostal k obsluze horkovod, pak úpravnu studené vody, někdy za kotelnou na rampě jsem z železničních cisteren stácel mazut nebo nahoře nad kotelnou v laboratoři dělal chemické analýzy kotelní vody. Každý z pánů doktorů filozofů a historiků hlídal svůj kotel jedním okem a druhým byl ponořen do studia či psaní. Bylo skoro pravidlem, hlavně při noční směně, že dva sousední kotle hlídal jeden člověk, aby ten druhý v partě nebyl rušen, když zrovna přemýšlel a psal novou kapitolu své knížky. Já jsem při těch nočních šichtách nejraději překládal: namátkou vyjmenuji Henryho Kissingera: Atlantický pakt – problémové partnerství. Celé dva roky jsem si pochutnával na práci amerického Palackého. Myslím tím Alexandra DeConde a jeho obrovskou práci Historie americké zahraniční politiky.*“¹³⁴

V pořadu *Jeden den s Janem Petránkem*, jehož autorem byl redaktor ČRo 2 – Praha¹³⁵ Tomáš Černý, popisoval práci kotelníka takto: „*Když se pracuje v kotelně, jak to vypadá? Sedíš a koukáš na kotel, máš před sebou stoleček. Když do kotle teče málo vody, přidáš trošku vody. Když je tam slabý plamen, přidáš trošku víc plamene. Stačí ti každých tři až pět minut zvednout oči, jestli je vody dost, jestli je plamen v pořádku a*

133 ČERNÝ, Tomáš. www.rozhlas.cz : *Jeden den s Janem Petránkem*. [online]. 2007-12-01 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z www:

http://www.rozhlas.cz/praha/audio?p_dat_from=01.12.2007&dni=1&p_po=-1&p_gt=1

134 SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. s. 161.

135 Český rozhlas 2 – Praha (ČRo 2 – Praha) – veřejnoprávní, celoplošná, zpravodajsko-publicistická rozhlasová stanice Českého rozhlasu.

*jestli je teplota kotle v pořádku. No a co mezi tím? Na pásek jsem si v originále načel několik knih, např. životopis Henryho Kissingera¹³⁶ v angličtině. Měl jsem sluchátka na uších a v noci bylo možné vzít si do kotelny psací stroj a přepisovat si z angličtiny do češtiny své poznámky. Já jsem byl dál novinář, jen s tím, že jsem nikoho neinformoval. Jenom svou ženu Ludmilu. Doma jsme tomu říkali Ludmila Daily News.“¹³⁷ Kromě zmíněných překladů napsal Petránek v tomto období dvě povídkové knihy: *Andělé a čerti* a *Pod hvězdným šapitó*.*

Nadále neustále sledoval zprávy ze světa, dějiny politiky a ekonomie. Na svém novém pracovišti denně poslouchal světové rozhlasové stanice, které vysílaly v ruštině a jejichž vysílání nebylo v dokonale izolovaných stěnách kotelny rušeno. Říká o tom: „*Mezi 3. a 4. kotlem jsou metrové betonové zdi, kde rušičky nefungovaly.*“ Petránek z té doby vzpomíná zejména na vysílání BBC a Rádía Svobodná Evropa „rádio svabóda“.

5. 3. 1 Dva pokusy zavraždit Jana Petránka

K prvnímu pokusu zavraždit Jana Petránka došlo v Praze v lednu 1971, v době, kdy krátce pracoval v podniku Kovoslužba. Toho dne dostal za úkol rozvézt po městě připravené reklamní materiály. Stál tehdy se svým vozem na křižovatce za Balabenkou (v Libni, na hranici městských částí Praha 8 a Praha 9). Dopravu řídil strážník, Jan Petránek tedy čekal na jeho pokyn „jed““. V té chvíli přijel nákladní vůz Tatra 111 a velkou rychlostí zezadu do jeho automobilu narazil. Z auta nezbylo nic a Petránek se sedm měsíců léčil s úrazem hlavy a těžkým otřesem mozku.

Druhý pokus byl o poznání promyšlenější. Stalo se to při noční službě v továrně Mitas. Jan Petránek na to vzpomíná takto: „*Náhle uprostřed noční služby vypnula elektřina. Nefungovalo ani osvětlení nouzových východů. Když jsem běžel dolů do úpravny vody, abych zavřel ventily, tak jsem jenom náhodou, poněvadž jsem měl baterku v ruce, zjistil, že jsou otevřeny všechny poklopy do hlubokých jámek na*

---

136 Henry Kissinger (1923) – americký diplomat německého židovského původu. Pracoval jako poradce pro národní bezpečnost a současně i jako ministr zahraničí v administrativě prezidentů Richarda Nixona a Geralda Forda.

137 ČERNÝ, Tomáš. www.rozhlas.cz : *Jeden den s Janem Petránkem*. [online]. 2007-12-01 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z www: http://www.rozhlas.cz/praha/audio?p_dat_from=01.12.2007&dni=1&p_po=-1&p_gt=1

solankovou vodu. Když mě ráno přišla vystřídat další směna, měl jsem pocit, že vidím na některých tvářích určité překvapení, že mě nebudou tahat z těch jímek.“ K této zinscenované nehodě došlo, podle vzpomínek Jan Petránek, buď v roce 1978 nebo 1979.

5. 4 Podpis Charty 77

V období mezi 30. červencem a 1. srpnem 1975 se Československo zúčastnilo Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, která proběhla za účasti nejvyšších představitelů evropských zemí, USA a Kanady v Helsinkách. Konference vedle politické a hospodářské spolupráce signatářských zemí schválila rovněž na nátlak západních demokratických států tzv. třetí koš, který se týkal lidských a občanských práv. Tím vznikla pro československou opozici výhodná situace, kdy její činnost a kritika byla přes neustálou represí garantována mezinárodně platnou konvencí podepsanou též ČSSR.¹³⁸

Prohlášení Charty 77 bylo vydáno 1. ledna 1977. Vyzývalo normalizační režim, aby na legálním základě umožnil demokratickou otevřenou diskusi. Náplní činnosti Charty byl občanský dohled nad dodržováním lidských práv v Československu, upozorňování na nezákonnosti a porušování ústavy a snaha o jejich zahraniční publicitu.¹³⁹ Jakkoli podpis Charty znamenal pro dotyčného zpravidla existenční postihy, výslechy a vyšetřování orgány StB¹⁴⁰, v některých případech i uvěznění, jmen na seznamu podepsaných postupně přibývalo.¹⁴¹ Jan Petránek patřil k prvním signatářům.

---

138 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 804.

139 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 805.

140 Státní bezpečnost (StB) – politická policie. Od svého založení 30. června 1945 byla nástrojem moci pod kontrolou KSČ. Sloužila k ovládnutí mocenských pozic a likvidaci odpůrců režimu. Po roce 1948 byla jedním z hlavních nástrojů komunistického teroru. Zanikla z rozhodnutí ministra vnitra Richarda Sachera 15. února 1990.

141 JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. s. 348.

5. 4. 1 Jan Petránek pro samizdatové Lidové noviny (LN): 1987–1989

Petránek spolupracoval s redakcí samizdatových Lidových novin od počátku jejich ilegální existence v roce 1987¹⁴². Ke spolupráci ho vyzval bývalý kolega z rozhlasové redakce a současně jeden ze zakladatelů a později šéfredaktor samizdatových Lidových novin Jiří Ruml (viz kap. 4. 2).

Podle původního záměru se obnovené Lidové noviny měly stát nezávislým zpravodajem Charty 77. Neměly ale nahradit *Informace o Chartě 77*¹⁴³. Jejich účelem bylo informovat o problematice Charty 77 a dalších nezávislých organizací a otiskovat aktuality týkající se jejich činnosti. Těžištěm obsahu byly články o životě československé společnosti v souvislostech. Noviny neměly být určeny pouze signatářům Charty 77, ale širší veřejnosti.

Jan Petránek psal především analýzy a komentáře z oblasti mezinárodních vztahů (viz přílohy). Jeho články zaměřené na události v tehdejší Sovětské svazu či válku v Afghánistánu vycházely nepravidelně. Příspěvky pro samizdatové LN psal Petránek po celou dobu jejich existence, a to pod zkratkou JP nebo PK, a v listopadu 1989 pak plynule přešel do redakce obnovených Lidových novin.

Samizdatové Lidové noviny vyšly v roce 1987 dvakrát (září, listopad); zpočátku byly občasným. Od ledna 1988 vycházely jednou měsíčně jako pravidelné periodikum v nákladu přibližně tři sta kusů. Vydavatelé věděli, že po vydání nového čísla si čtenáři výtisky vzájemně půjčují a pro urychlení distribuce nezávisle na vydavatelích vyrábějí další kopie. Jiří Dienstbier v osobním rozhovoru uvedl, že při jednom z výslechů, ke kterému byl jako mluvčí Charty 77 na policii předveden, zmínil vyšetřovatel existenci až patnácti tisíc kopií každého čísla. Podle Dienstbiera, který patřil ke kmenovým členům redakce, neměli vydavatelé možností žádným jiným způsobem celkový počet výtisků přesně vyčíslit. Vycházeli tedy paradoxně z těchto údajů pocházejících ze zdrojů tajné policie. Celkový počet čtenářů byl ale přirozeně několikanásobně vyšší než počet výtisků. Jiří Dienstbier se zmínil, že se odhadoval na sto až sto padesát tisíc. Podrobně je o samizdatových Lidových novinách pojednáno v bakalářské práci Terezy Rottové s názvem *Samizdatové Lidové noviny 1987–1989*.

---

142 Přes opakované pokusy vydavatelů se je nepodařilo zaregistrovat a jejich vydávání legalizovat.

143 *Informace o Chartě 77 (Infoch)* – samizdatový časopis, který od roku 1978 vedla skupina několika signatářů Charty 77. Byly v něm publikovány aktuality o Chartě 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS).

6. Paté období: Publicistická činnost Jana Petránka po roce 1990

6.1 Politická a společenská situace

Brutální potlačení vzpomínkové demonstrace studentů na Národní třídě v Praze v pátek 17. listopadu 1989 se stalo impulsem k rozhodujícímu střetu občanů s totalitní mocí.¹⁴⁴ Následně došlo k předání vlády do rukou opozičních sil. Tím se otevřela cesta k obnově státní suverenity a k zásadním změnám společenského uspořádání.¹⁴⁵ Po revoluci a rezignaci komunistického vedení státu se začala československá společnost přizpůsobovat novým podmínkám. Hlavní polistopadový politický zápas se vedl o dva problémy: o pojetí ekonomické reformy a o podobu společné státnosti.¹⁴⁶ Demokratizační polistopadové změny vedly k obnově mezinárodní vážnosti Československa a k posílení suverenity republiky; zvláště k tomu přispěl odchod sovětských okupačních vojsk a zrušení Varšavské smlouvy.¹⁴⁷ K poslednímu prosinci 1992 zanikla Česká a Slovenská Federativní Republika jako společný stát Čechů a Slováků a 1. ledna 1993 vznikla samostatná Česká republika. Prvním prezidentem nového státu byl 26. ledna 1993 zvolen dosavadní československý prezident Václav Havel¹⁴⁸.

6.2 Tři roky v redakci Lidových novin

Z redakce samizdatových Lidových novin přešel Jan Petránek do obnoveného deníku Lidové noviny (LN). Tam setrval až do roku 1993, kdy odešel ze zdravotních důvodů, jelikož se u něho začaly projevovat příznaky diabetu. V době, kdy pracoval pro redakci Lidových novin, si koupil první počítač a naučil se s ním pracovat. S nástupem a postupným rozvojem internetu začal využívat jeho výhod. V redakci obnoveného deníku psal převážně politické komentáře k mezinárodním vztahům (viz přílohy).

---

144 BĚLINA, Pavel, KUČERA, Jan a kol. *Dějiny evropské civilizace II.* 2. vyd. Praha : Paseka, 1997. s. 280–281.

145 ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech.* 3. vyd. Praha : Libri, 1999. s. 823.

146 Tamtéž, s. 823.

147 Tamtéž, s. 824.

148 Václav Havel (1936) – český dramatik, esejista a politik. Byl devátým, a posledním, prezidentem Československa (1989-1992) a prvním prezidentem České republiky (1993-2003).

6. 3 Jan Petránek dnes

Janu Petránkovi je bezmála osmdesát let. Spolu s manželkou Ludmilou žije v Praze. Mají dva dospělé syny.

V každodenním životě běžně používá mobilní telefon a internet. Říká o sobě: „*V dostizích, jak sledovat svět se vždycky snažím naskočit na kobylu, která je nejrychlejší.*“ Pro jeho osobnost jsou charakteristické dvě zásadní vlastnosti. První je intelekt spojený s analytickým myšlením, druhou energie spojená s pílí. Tuto skutečnost je možné vysledovat a doložit též řadou jeho současných aktivit.

Stále pracovně dochází do Českého rozhlasu. Je nepravidelným hostem v pořadu Jak to vidí, který vysílá Český rozhlas 2 – Praha každý všední den od 8.30 do 9.00 hodin. V relaci komentuje právě probíhající společenské a politické události v České republice i v zahraničí. Spolupracuje rovněž s ČRo 6 a v posledních třech letech připravuje spolu s redaktorem ČRo Brno Josefem Veselým na vlně brněnského rozhlasu úterní hodinové dialogy o světě a jeho vývoji. Rozhovory jsou součástí pořadu Rendez-vous. Často ho osloví také Česká televize, aby komentoval vybrané akuality. Rovněž francouzská rozhlasová stanice RFI¹⁴⁹ (Radio France Internationale) ho považuje za svého stálého spolupracovníka; komentuje pro ni nejčastěji politický vývoj v České republice.

Spolu s dalšími osobnostmi se Jan Petránek zasadil o založení Ceny Ferdinanda Peroutky, jež byla zřízena a prvně udělena v rámci Nadace Lidových novin v roce 1995 u příležitosti stého výročí narození významného českého novináře a publicisty. Smyslem založení nadace a udílení ceny je zvýšení prestiže novinářské a publicistické práce a profese.¹⁵⁰

---

149 RFI (Radio France Internationale) – francouzská rozhlasová stanice, která vysílá do zahraničí zpravodajské a publicistické relace s důrazem na dění ve Francii a frankofonních státech. Byla založena francouzskou vládou v roce 1975 jako součást francouzského rozhlasu (Radio France) a jejím posláním bylo francouzské vysílání do frankofonní Afriky. Od roku 1986 byl její statut změněn novým zákonem, který jí umožňuje provoz nezávislý na Radio France. RFI funguje pod záštitou francouzského ministerstva zahraničí, které také financuje jeho provoz.

150 Cenu spravují členové komise, která je složena ze zástupců předních českých médií a Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Cena Ferdinanda Peroutky se uděluje každý rok k 6. únoru, dni narození Ferdinanda Peroutky.

V roce 2003 byl Jan Petránek předsedou odborné komise Novinářské výroční ceny Karla Havlíčka Borovského¹⁵¹, kterou každoročně uděluje Nadace Českého literárního fondu

Petránek nerozlišuje mezi zpravodajstvím a publicistikou. Jeho jazyk a způsob vyjadřování působí neotřelým dojmem, jelikož nepoužívá fráze ani klišé. Zprávy ze světa sleduje v angličtině, ruštině a češtině. Z nabídky televizních stanic si vybírá zejména zpravodajské a publicistické pořady čínských a japonských televizí v ruštině, dále zpravodajství BBC v ruštině a Deutsche Welle, německé vysílání v ruštině. Jeho osobní archiv zahrnuje zhruba tři tuny papíru. Petránkův názor na klesající kvalitu současného rozhlasového vysílání je varovný a nutí k zamyšlení.

---

151 Cena je udělována od roku 2003. Slavnostní předávání se koná v Havlíčkově Brodě, kde v letech 1833–1838 studoval gymnázium Karel Havlíček Borovský, který je považován za zakladatele české žurnalistiky. Součástí je ocenění mladých žurnalistů do 33 let věku známé pod názvem Novinářská křepelka.

Závěr – shrnutí a celkové zhodnocení práce

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat celoživotní práci novináře Jana Petránka se zřetelem na jeho přínos pro rozhlasovou žurnalistiku. Stať je vymezena jeho publicistickou činností s přihlédnutím k práci zahraničního zpravodaje, kterou vykonával pro Československý rozhlas v letech 1961–1968.

Přestože existují rozhlasové nahrávky a několik kratších statí, které zaznamenávají určitá období, ucelený písemný dokument o novinářské práci Jana Petránka nebyl dosud zpracován. Ačkoli mým původním záměrem bylo hovořit s Janem Petránkem, Věrou Šťovíčkovou-Heroldovou a Ondřejem Neffem, rozhodla jsem se po úvaze oslovit další osoby, abych rozšířila celkový pohled na téma a zároveň dosáhla žádoucí objektivitu při jeho zpracování. Navíc se další jména přidávala „nabalováním“, kdy oslovená osobnost doporučila dalšího kolegu jako zdroj zajímavých podrobností. O svá svědectví a názory se tak se mnou podělili rovněž senátor Jiří Dienstbier a novinář Karel Tejkal. Věra Šťovíčková-Heroldová požádala o poskytnutí textu před jeho odevzdáním do tisku. Jelikož stěžejní metodou zpracování práce byla orální historie, požádala jsem o schůzku rovněž Miroslava Vaňka, autora monografie *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*, abych s ním zevrubně prodiskutovala praktické uplatnění teorií, jež popisuje ve své knize.

Do tehdejšího Československého rozhlasu nastoupil Jan Petránek v srpnu 1951. Po úvodní zkušenosti ve zpravodajské směně a prvních letech v Redakci mezinárodního života byl necelý rok, v období 1961–1962, zahraničním korespondentem v Indii a v období 1962–1967 v Sovětském svazu. V srpnu 1968 byl účastníkem protiokupačního vysílání; z tohoto důvodu mu nebylo umožněno věnovat se dále zahraniční publicistice. Zabýval se tedy popularizací vědy, a to především v oblasti kosmonautiky a výzkumu vesmíru. Později se stal uznávaným znalcem v tomto oboru. V rozhovoru na to vzpomínal novinář Ondřej Neff: „Z kusých informací, které uvolnil TASS, dokázal vypočítat, které ruské rakety a družice kolem země krouží, a dokázal tak odhalit i leckterá vojenská tajemství.“ Vrcholem této činnosti byl přímý přenos z přistání posádky amerických astronautů mise Apollo 11 na Měsíci v červenci 1969.

Pracovníkem Československého rozhlasu byl Jan Petránek do začátku roku 1970, kdy byl z politických důvodů propuštěn. Po bezmála dvouletém marném hledání nového uplatnění našel v roce 1972 práci a nastoupil jako topič do kotelny národního podniku Mitas Praha, kde působil celých osmnáct let. Byl jedním z prvních signatářů

Charty 77. Od roku 1987 působil jako komentátor samizdatových Lidových novin, v letech 1990–1993 pracoval jako reportér a komentátor obnovených Lidových novin. Příspěvky pro samizdatové Lidové noviny psal po celou dobu jejich existence do roku 1989, a to pod zkratkou JP nebo PK. Ostatní samizdatové texty psal a vydával pod pseudonymy Heretikus (kacíř), Jan Manuel Zapata a Manuel Lopata.

V archivu Českého rozhlasu není uložena jediná nahrávka s hlasem Jana Petrána z let 1951–1963. Všechny byly odstraněny cenzurním zásahem. Z období 1964–1969 jsou v archivu tři desítky nahrávek s Petránovými příspěvky. Ze všech jeho zpravodajských misí v zahraničí z let 1961–1968 existuje jeden záznam, a to dvacetiminutová reportáž ze slavnostní přehlídky Rudé armády na Rudém náměstí v Moskvě k 20. výročí konce 2. světové války z 9. kvěna 1965. Záznamy událostí srpna 1968 chybí. Čtyři archivní snímky jsou z roku 1969. Jedná se o debaty a komentáře věnované sovětskému pokroku v kosmonautice a výzkumu vesmíru. Je zde uložen také zvukový záznam komentáře přímého přenosu přistání na Měsíci z července 1969.

Petránek má osobitý, ale citlivý smysl pro humor. Je známo, že v novinářské práci odsuzuje povrchnost a na rozhlasová a televizní vystoupení je vždy pečlivě připraven. Je považován za experta na země bývalého Sovětského svazu. Díky svému profesionálnímu přístupu, systematickému studiu souvislostí mezinárodních vztahů a mnohaletým zkušenostem se stal významnou osobností žurnalistiky. Novinář Karel Tejkal k tomu dodal: *„Tvrdím, že rádio od dob Františka Gela nemělo takového publicistu a člověka s takovým rozhledem.“* Petránek o svých zkušenostech říká: *„Každá situace se dá odhadnout, pokud máte dost záchytných bodů, víte, které z nich jsou podstatné, a umíte je správně interpretovat. Intuice a znalost faktů – jedno jde s druhým.“*

Bezmála půl roku jsem studovala dostupné písemné prameny i zvukové nahrávky související s tématem a současně jsem v průběhu práce poznala řadu novinářských osobností. Většina oslovených bez váhání souhlasila s pracovní schůzkou, na níž byly pořízeny zvukové nahrávky výpovědí, jež se staly součástí mého soukromého zvukového archivu.

Nemohu objektivně posoudit dosah této stati v celé šíři. Subjektivně ale mohu potvrdit, že to byla práce nadmíru zajímavá a co do rozšíření znalostí z oblasti vysílání Československého rozhlasu v období druhé poloviny minulého století přínosná. Tento text je prvním pokusem o ucelený písemný dokument shrnující činnost publicisty Jana

Petránka, který, bude-li dále rozšířen, může sloužit jako průvodce životem tohoto českého novináře.

Summary

Although there is a limited number of archived tapes available in the Czech Radio Archive and couple of shorter articles describing certain periods of Jan Petránek's political journalism were published in recent years, a complex text or thesis dealing with his journalistic career has not yet been written. This text is therefore the first document describing Jan Petránek's journalistic career in detail. Although the original aim was to talk to Jan Petránek and his colleagues Věra Heroldová-Šťovíčková and Ondřej Neff, I also contacted Jiří Dienstbier and Karel Tejkal, as it was recommended for me to do so by their ex-colleagues. The diploma thesis briefly describes Petránek's childhood and family and explains why he begun to work as a journalist in Československý rozhlas in mid fifties. The chapters also describes in detail Petranek's broadcasting experience until 1967 and the radical change in his private and professional life in the period of so called Normalisation in former Czechoslovakia. The thesis contains reasons of Jan Petranek redundancy from Československý rozhlas and his new job of boilerman in a tyre manufacturing factory based in Prague. The final paragraphs describe his activities after the Velvet Revolution in 1989 until nowadays.

Použitá literatura a prameny

Prameny

Archiv Českého rozhlasu

Libri prohibiti

Archiv Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky

Rozhlasové/zvukové pořady a záznamy

ČERNÝ, Tomáš. [Www.rozhlas.cz](http://www.rozhlas.cz) : *Jeden den s Janem Petránkem* [online]. 2007-12-01 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z www:

http://www.rozhlas.cz/praha/audio?p_dat_from=01.12.2007&dni=1&p_po=-1&p_gt=1

TAMCHYNA, Robert. [Www.rozhlas.cz](http://www.rozhlas.cz) : *Přistání na Měsíci* [online]. 2009-07-21 [cit. 2010-05-02]. Komentovaná repríza přistání na Měsíci, kterou provázeli v přímém přenosu 20. července 1969 Jan Petránek a Ivo Budil. Dostupné z www:

<http://www.rozhlas.cz/leonardo/mesic>

TAMCHYNA, Robert. [Www.rozhlas.cz](http://www.rozhlas.cz) : *Vstupte!* [online]. 2008-06-02 [cit. 2010-05-02]. Hostem pořadu byl Jan Petránek. Dostupné z www:

http://www.rozhlas.cz/leonardo/anonce/_zprava/460213

PETRÁNEK, Jan. [Www.rozhlas.cz](http://www.rozhlas.cz) : *Projev v Senátu Parlamentu České republiky na konferenci 40 let po okupaci* [online]. 2008-08-20 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z www:

http://www.rozhlas.cz/1968/video/_zprava/486751

BURDA, Jan. [Www.rozhlas.cz](http://www.rozhlas.cz) : *Novoroční Dobré jitro s Janem Petránkem* [online]. 2010-01-01 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z www:

http://www.rozhlas.cz/praha/audio?p_dat_from=01.01.2010&dni=1&p_po=-1&p_gt=1

VÝBORNÁ, Lucie. [Www.rozhlas.cz](http://www.rozhlas.cz) : *Dopolední Radiožurnál* [online]. 2009-01-19 [cit. 2010-05-02]. Host Radiožurnálu – Jan Petránek Dostupné z www:

http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/audio/?p_dat_from=19.1.2009&p_gt=1&p_po=-1&p_kat=-1&p_st=-1&dni=2&p_sort=A

Použitá literatura

BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Československého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. 289 s. ISBN (neuvedeno).

BĚLINA, Pavel, KUČERA, Jan a kol. *Dějiny evropské civilizace II*. 2. vyd. Praha : Paseka, 1997. s. 322. ISBN 80-7185-100-0.

ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. 1001 s. ISBN 80-7277-000-4.

DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990. 116 s. ISBN 80-208-0028-X.

DURMAN, Karel. *Útěk od praporů. Kreml a krize impéria*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998. 530 s. ISBN 80-7184-672-4.

HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*. 1. vyd. Praha : Libri, 2007. 378 s. ISBN 978-80-7277-165-3.

HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích: Výběr z dobové publicistiky*. 1. vyd. Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Doplněk, 2004. 441 s. ISBN 80-7239-162-3.

JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9.

JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. 141 s. ISBN (neuvedeno).

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968: Společnost a moc*. 1. vyd. Brno : Společnost pro odbornou literaturu, Barrister & Principal, o. s., 2008. 828 s. ISBN 978-80-87029-31-2.

KÖPPLOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim a kol. *Česká média a společnost v 60. letech*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2008. 170 s. ISBN 978-80-86212-94-4.

KÖPPLOVÁ, Barbara a kol. *Dějiny českých médií v letech*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2003. 440 s. ISBN 80-246-0632-1.

KŘIVÁNKOVÁ, Alena. *Dějiny československé žurnalistiky. IV. díl: Český a slovenský tisk v letech 1944–1987*. Praha : Novinář, 1989. ISBN 80-7077-036-8.

OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002. 202 s. ISBN 80-7277-108-6.

OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc a společnost 1969/1989*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 1995. 124 s. ISBN 80-85800-12-8.

PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1993. 158 s. ISBN (neuvedeno).

PAUER Jan, *Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy: pozadí – plánování – provedení*. Milada Kouřimská a Milan Kouřimský. 1. vyd. Praha : Argo, 2004. s. 358. ISBN 80-7203-558-4.

ROTTOVÁ, Tereza. *Samizdatové Lidové noviny 1987–1989*. Praha, 2009. 75 s. Bakalářská práce, Fakulta sociálních věd.

SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. 359 s. ISBN 978-80-7277-356-5.

ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009. 125 s. ISBN 978-80-86212-59-3.

VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. 157 s. ISBN 80-7285-045-8.

VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel, PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.

VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír, Moravec, Jan. *Komunistická strana Československa: Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968)*. 1. vyd. Praha – Brno : Doplněk, 1999. 580 s. ISBN 80-7239-056-2, 80-85270-96-X

VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1993. 144 s. ISBN (neuvedeno).

ZACH, Aleš, *Stopami pražských nakladatelských domů*. 1. vyd. Praha : Thyrusus, 1996. 89 s. ISBN 80-901774-4-1.

Sborníky:

1) *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase)*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999 .

2) *K rozhlasové historii a teorii*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2001.

Seznam zkratek

AFP	Agence France-Presse
AP	Associated Press
BBC	British Broadcasting Corporation
ČR	Česká republika
ČRo	Český rozhlas
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČsRo	Československý rozhlas
ČTK	Česká tisková kancelář, Československá tisková kancelář
ČÚTI	Český úřad pro tisk a informace
HSTD	Hlavní správa tiskového dohledu
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
NATO	Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratická republika
RMŽ	Redakce mezinárodního života
RSE	Rádio Svobodná Evropa
SDSS	Sociálně-demokratická strana Slovenska
SRN	Spolková republika Německo
StB	Státní bezpečnost
SÚTI	Slovenský úřad pro tisk a informace
TASS	Telegrafnoje agenstvo Sovětskovo Sojuza
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚV KSSS	Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu

Seznam příloh

Příloha č. 1: Životopis Věry Šťovíčkové-Heroldové (fotografie a text)

Příloha č. 2: Životopis Jiřího Dienstbiera (fotografie a text)

Příloha č. 3: Životopis Ondřeje Neffa (fotografie a text)

Příloha č. 4: Životopis Karla Tejkala (fotografie a text)

Příloha č. 5: Pesimisté a optimisté. Samizdatové Lidové noviny, červen 1987 (článek)

Příloha č. 6: Riziko pravdy; Jistý Boris Nikolajevič. Samizdatové Lidové noviny, leden 1988 (články)

Příloha č. 7: Fanatismus pod Kavkazem. Lidové noviny 20. ledna 1990 (článek)

Příloha č. 8: Bomba ve věncích, Jak hlasuje nenávist. Lidové noviny 23. května 1991 (článek)

Příloha č. 9: Báseň Jana Petráňka (text)

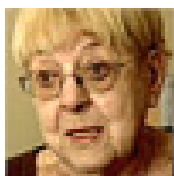

Přílohy

Příloha č. 1: Životopis Věry Šťovíčkové-Heroldové (fotografie a text)

Věra ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ

Nar. 3. 11. 1930

Po absolutoriu reálného gymnázia Charlotty Masarykové v Praze působila Věra Šťovíčková-Heroldová v letech 1949 až 1951 jako redaktorka zpravodajství v Československém rozhlasu a v letech 1951 až 1970 jako redaktorka a komentátorka Redakce mezinárodního života (RMŽ); od roku 1960 byla zahraniční dopisovatelkou pro africkou oblast. Aktivní účastnice protiokupačního vysílání v srpnu 1968. Po výpovědi z rozhlasu pracovala v letech 1971 až 1973 v Náprstkově muzeu, na zásah ÚV KSČ musela toto místo opustit a do roku 1979 byla v domácnosti. Od roku 1980 až do odchodu do důchodu v roce 1987 pracovala v Ústředních skladech hl. m. Prahy. Věra Šťovíčková-Heroldová se i na odpočinku věnuje překladatelské práci.

Je autorkou stovek rozhlasových reportáží, pásem a dalších slovesných útvarů, překladatelkou mnoha knih z francouzštiny a angličtiny (mj. J. B. Frazer: *Zlatá ratolest*). Knižně vydala: *Africké perokresby* (1960), *Afrika – rok jedna* (1963), *Prostor pro naději* (1967), *Bouře nad rovníkem* (1967), *Africké lásky, africká manželství* (1994), *Po světě s mikrofonem* (2009).

Příloha č. 2: Životopis Jiřího Dienstbiera (fotografie a text)

Jiří DEINSTBIER

Nar. 20. 4. 1937

Novinář, politik a diplomat Jiří Dienstbier studoval v letech 1955–1960 Filozofickou fakultu UK. Současně pracoval jako zahraničněpolitický redaktor a komentátor rubriky mezinárodního života v Československém rozhlasu (1958–1959), z toho byl v letech 1964–1967 zahraničním korespondentem pro Dálný východ (vých. Asie) a 1968–1969 zahraničním korespondentem v USA. Byl také jedním z organizátorů úspěšného rozhlasového pořadu *Písničky s telefonem*. Aktivní účastník protiokupačního vysílání v srpnu 1968.

Po propuštění z rozhlasu pracoval nejprve jako dokumentátor projekčního ústavu, pak jako noční hlídač a topič. Je signatářem Charty 77 a byl jejím mluvčím v letech 1979 a 1985. V letech 1972 až 1982 byl vězněn za údajné podvracení republiky. Mezi roky 1988–1989 byl aktivistou Hnutí za občanskou svobodu (HOS), Nezávislého mírového sdružení a dalších opozičních iniciativ. Od 10. 12. 1989 do června 1992 byl ministrem zahraničních věcí ČSFR. V současné době (květen 2010) je senátorem horní komory Parlamentu České republiky.

Je autorem reportážní knihy o vojenském převratu v Indonésii v roce 1965 nazvané *Noc nastala ve tři ráno* (1967). Mezi lety 1968–1969 uveřejnil řadu článků s mezinárodní tematikou v Literárních novinách a v časopise Reportér. V samizdatu založil a redigoval ilegální časopis pro mezinárodní politiku Čtverec (1979). Přispíval do samizdatových Lidových novin. Napsal několik divadelních her: *Než upečeme selata* (samizdat 1967), *Vánoční dárek* (samizdat 1977) a aktovky *Kontest*, *Hosté* (1978, v rukopise). Spoluautor (s Karlem Lánským) publikace *Rozhlas proti tankům* (samizdat 1988, Práce 1990). Své názory na uspořádání mezinárodních vztahů v Evropě vyložil v knize *Snění o Evropě* (1990).

Příloha č. 3: Životopis Ondřeje Neffa (fotografie a text)

Ondřej NEFF

Nar. 26. 6. 1945

Spisovatel a publicista Ondřej Neff se narodil v Praze jako syn spisovatele Vladimíra Neffa (1909–1983) a herečky Vlastimily Petrovičové (1903–1980). Po maturitě pracoval v časopise Svět v obrazech (1962–1963) a vystudoval Institut osvěty a novinářství (1969).

V letech 1970–1971 pokračoval na Filosofické fakultě University Karlovy studiem kulturních dějin Dálného východu. Souběžně byl od roku 1970 zaměstnancem nakladatelství Albatros. V letech 1979–1981 vystudoval Institut výtvarné fotografie a současně pracoval v deníku Mladá fronta (1979–1985). Ve čtyřiceti letech (1985) se stal spisovatelem z povolání.

V letech 1990–1994 byl zaměstnancem deníku Mladá fronta Dnes, a to jako šéfredaktor a autor sobotních příloh Víkend. V dubnu 1996 umístil na web poprvé vlastní deník Neviditelný pes. V roce 1999 založil specializovaný deník Diginéff věnovaný fotografii. Ve stejném roce se stal spoluzakladatelem Institutu digitální fotografie, kde dosud přednáší. V současné době je rovněž komentátorem Lidových novin a rozhlasové stanice Frekvence 1. Spolupracuje také s Českým rozhlasem.

Příloha č. 4: Životopis Karla Tejkala (fotografie a text)

Karel TEJKAL

Nar. 11. 10. 1937

Novinář, sportovní redaktor a komentátor Karel Tejkal studoval v letech 1953 až 1956 žurnalistiku a češtinu na Filozofické fakultě UK. Rigorózní zkoušku složil v roce 1964. V letech 1960–1976 byl zpravodajem směny, vnitropolitické redakce, sportovní redakce; V roce 1968 se jako sportovní komentátor podílel na pořadu redakce mezinárodního života *Písničky s telefonem*. V letech 1990–1992 vedoucím sportovní redakce Československého rozhlasu. Jako reportér se podílel na pořadech *S mikrofonom za sportem* a *Sport a hudba*. Byl popularizátorem hnutí *Buď fit!*, pro něž vypracovával kondiční programy a popularizační texty. Od června 1992 byl vedoucím redaktorem federálního rozhlasu v Praze (stanice Československo). V roce 1993 se stal vedoucím redaktorem redakce *Dobrého jitra z Prahy*. V současné době je v důchodu.